

The Project Gutenberg eBook of Paavolan kauhu: eli Rikkaus ja rakkaus

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Paavolan kauhu: eli Rikkaus ja rakkaus

Author: Herman Niemi

Release date: September 16, 2008 [eBook #26636]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK PAAVOLAN KAUFU: ELI RIKKAUS JA RAKKAUS

Produced by Tapio Riikonen

PAAVOLAN KAUFU

eli

Rikkaus ja rakkaus

Kirj.

—n. Nm. [Herman Niemi]

Tampereella,
Emil Hagelberg'in ja kumpp. kirjapainossa, 1879.
Emil Hagelberg'in kustannuksella.

"Jos arvossa mä oisin
Ja rikkahitten rinnalla,
Niin totta varmaan voisi
Viel' onnenikin kukoistaa."

Suom. kansanl.

SISÄLLYS:

- I. Perusteita
- II. Lapset ovat Herran lahjat
- III. Kuolema on armoton
- IV. Maailma on paha

- V. Paavolan kauhu
- VI. Toivon tähdet himmenevät
- VII. Kavaluus
- VIII. Vielä kavaluutta
- IX. Seikat selviävät
- X. Päätös

I.

Perusteita.

Kauniin, monilahtisen ja saarisen veden rannalla K—n pitäjässä keski-Satakuunassa on Paavolan rustholli. Sen asema on hyvin kaunis. Kolmelta puolelta piirittää sitä sinertävä vesi, joka kesäisinä aikoina kuohupäisinä aaltona lainehtii sen lehtimetsällä peitetyitä rantoja vasten. Maa kohooa vähitellen niemen keskustaa kohden, jolla talon rakennukset seisovat. Aaltoilevat viljavainiot ympäröivät niitä ja kohisevat haavat ja humisevat koivut ja pihlajat kaunistavat peltoin pientareet.

Näky-ala talosta on viehättävä. Länteen, ja etelään päin leviää kirkas R—veden pinta, jonka takaa siintävät tuuheet lehdikot, mitkä varjoavat haamottavia kyliä. Saaret siellä ja täällä ovat ikään kuin veteen asetetuita kukkas-vihkoja. Itäpuolelta näkyy noin virstaa leveän lahdelman takaa kirkko, joka kunnianarvoisesti kohottaa harjaansa taivasta kohden. Sen vieressä seisoo kellotapuli, josta Lauvantai-iltoina ja juhlain aattoina kuullaan rauhaa ja lepoa julistava juhlallinen kelloin ääni ja lepopäivinä Luojan ylistykseen ja palvelukseen kutsuva soitto ja sumeasti sointuvat ruumiskellot. Talon rakennukset eivät enää ole samat, kuin kerrottavamme tapahtuman aikana. Ai'an hammas on ne mitättömiksi syönyt ja uudet ovat sijaan rakennetut.

Taloa hallitsi, vuosia sitten, rikas onnellinen aviopari. Isäntä oli paikkakunnan miehiä ja häntä pidettiinkin suuressa arvossa. Emäntä oli oikea vaimoin esikuva. Hänen kätensä piti kodin aina miellyttävänä ja valvoi sen puhtautta; hänen lempeä luonteensa ja sävyisä käytöksensä oli esimerkkinä, jota jokainen koki kaikin voiminsa seurata.

Noin puolen virstaa Paavolasta pohjoiseen päin on korkea harju, joka estää kylmät pohjatuulet taloon tuntumasta. Sen rinteellä oli pieni torppa, jota nimitettiin Mäkeläksi. Uhkealta ei se näyttänyt eikä siitä enää olekaan jällellä muuta, kuin pari soraläjäksi muuttunutta muurin perustusta ja muutamia lahonneita alahirsiä. Asujina torpassa oli köyhä Mikko vaimoneen ja lapsineen. Ahkeruudellaan kokivat he voittaa kovan onnen tuottamat vastaukset, vaikka ei se aina tahtonut oikein menestyä. Mutta Paavolan haltioissa oli heillä aina turva puutteen aikoina. He eivät katsoneet ylön köyhää eikä tarvitsevaista; heidän talostaan ei milloinkaan lähtenyt kukaan auttamatta ja Jumala näkyi heidän armeliaisuutensa aina monin kerroin palkinseen.

II.

Lapset ovat Herran lahjat.

Oli Sunnuntai-aamu Elokuussa. Ilma oli tyyni ja aurinko lähetti valaisevia lämmittäviä säteitään maahan. Kirkon kelloin ääni kaikui juhlallisesti rauhallisessa luonnossa. Pitkin laajaa R—veden pintaa kiirehti kirkkoa kohden suuria veneitä, joissa valkopaitaiset miehet ja naiset kilvotellen soutivat. Paavolasta kiirehti pieni kaksihankainen vene kirkkoa kohden. Siinä souti kaksi miestä ja kolmas ohjasi sen kulkua perästä. Veneen keskikohdalla istui kaksi pidellen kumpanenkin sylissään vaatekääryä, jonka sisästä silloin tällöin kuului pieniä kirahduksia ja vienoa hengen vetoa. Pian päästiin rantaan ja miehet kulettivat naisten kannettavat kirkkoon.

Jumalan palvelus ei ollut vielä alkanut, kun he astuivat sakastiin. Siellä avattiin kääryt. Toisessa oli Paavolan haltiaporin ensimmäinen, jo kauvan toivottu ja ikävällä kaivattu lapsi, sirkeä tyttö, joka seurakunnan yhteyteen otettaissa sai nimen Lyyli; toinen sisälsi heidän torpparinsa, Mäkelän Mikon, ja

hänen vaimonsa, viidennen lapsen, terävän poian. Hän sai nimen Johannes. Yhtenä päivänä olivat he syntyneet ja yht'aikaa he kastettiin, jonka jälestä kulettaajat aarteineen palasivat kotiinsa, toiset Paavolaan, toiset Mäkelään.

Iltapäivällä oli Paavolassa iloa. Sinne olivat kutsutut pitäjään papit, lukkari ja ympäristön rikkaat ja arvoisat isännät emäntineen ristiäisiä viettämään. Ravintoa ei puuttunut enempää, kuin iloakaan, sillä isäntäväki oli saanut lahjan, jonka tuloa jo monta vuotta olivat varanneet ja toivoneet. Semmoisen kunniaksi olisivat he mielellään uhranneet puolet rikkaudesta, jos se vaan olisi kysymykseen tullut.

Mäkelän torpassa olivat asiat toisella kannalla. Iloisia kyllä oltiin sielläkin, mutta mitään pidontapaisia ei ollut. Äiti makasi vuoteessaan, pieni Hannes, joksi Johannesta lyhennetyllä nimellä nimitettiin, vieressään. Toiset lapset kävivät tuon tuostakin häntä katsomassa ja taputtelivat ilosta käsiään, kun saivat nähdä pienen veljensä pyöreät kasvot.

"Kukahen tuon noin korean poian meille toi?" huudahti viisi vuotias Ida.

"Jokohan se tulee huomenna kanssamme ulos juoksemaan?" jatkoi häntä nuorempi Kalle iloissaan.

Äiti ei vastannut mitään, katseli vaan hymyillen lasten viatointa iloa.

Pian astui Mikko sisään. Hän oli käynyt Paavolassa, josta oli saanut kantamuksensa ruokatavaraa "tyttären tuliaisina," niinkuin sitä sanottiin. Lapset juoksivat häntä vastaan, mikä mitäkin kysyen. Isä levitti ruokia pöydälle ja perhe nautti kiitollisena rikkaan lahjoja ja ylisti Taivaallista isää, joka oli vaikuttanut armeliaisuuden tunteita varallisten sydämissä.

Pikku Hannes alkoi itkeä. Isäkin riensi katsomaan uutta armastaan. Hetken perästä valuivat suuret kyynelleet hänen silmiinsä ja suustaan kuului huokaus.

"Minkä tähden vuodatat kyyneleitä?" kysyi vaimo.

Hetken perästä vastasi mies: "Meille on lisääntynyt perhettä; meillä on nyt kuusi lasta. Me olemme köyhiä ja onnettomia; tuskalla ja vaivalla olemme eläneet tähän asti; miten voimme elää eteenpäin!"

Vaimo vastasi: "Mikko! Elä anna toiveidesi synkistyä; elä raskauta itseäsi huomisen päivän surulla. Olemmehan eläneet tähänkin asti, eikö Jumala voi meistä yhtä hyvin pitää huolta eteenpäinkin. Onhan kaikki lapsemme terveitä ja vilkkaita. Ja koska Jumala on meille taas lahjottanut yhden lisää, niin voimme olla iloisia siitä, ett'ei Hän ole meitä unhottanut ja että taas on yksi Herran enkeli, joka vartioitsee Hänen pieniänsä, ottanut asunnoksensa meidän matalan majamme. Koska Hän on uskonut pienen Hanneksen meidän kasvatettavaksemme taivaan valtakunnan jäseneksi ja perilliseksi ja lahjottanut hänelle sielun ja ruumiin, niin kuinka voisimme epäillä hänen vähemmistä tarpeistansa, vaikka kylläkin köyhiä olemme. Olkaamme iloisia, rukoilkaamme Jumalalta voimaa täyttääksemme pyhiä velvollisuuksiamme ja tehkäämme työtä, niin mailman vaivat, vaikka ne kyllä mustilta ja synkiltä eteenpäin ajatellen näyttävät, raukeavat tyhjään ja me saamme viimein Herran runsaasen armoon turvaten hyvällä omantunnon levolla kallistaa päämme hautaan ja uskalluksella sanoa: Herra! Tässä me olemme ja lapset, jotka meille annoit."

Näitä puhuissaan kirkastuivat vaimon silmät, joista myöskin muutamia kyyneleitä valui vaaleille poskilleen. Mikko huokasi syvään, mutta pysyi muuten äänetönnä; saman teki vaimonsa. Lasten viatonta ja iloista leikkiä katsellessa rauhottui vähitellen vanhempain sydämet ja Mikko rupesi taas katselemaan maailmaa paremmalta puolelta ja unhotti köyhyytensä, onnettomuutensa ja hän päätti valittamatta ryhtyä taas työhön, toivoen parempia aikoja ja siunausta toimillensa. Päätöksensä hän täyttikin. Perheensä eli entiseen tapaansa eikä Hannes näyttänyt paljoa lisäävän kuormaa vanhempainsa niskoille. Jos toisinaan murhe ja vastoinkäymiset pimensivät tulevaisuuden ja tekivät elämän tukalaksi, niin toisinaan oltiin taas toivossa rikkaita ja onnellisia; ja jos ei aina tunnettu lapsia niin suuriksi Herran lahjoiksi, kuin Paavolassa katsottiin Lyyli-tyttöä, niin ne sitä huolellisemmin kumminkin tulivat varjelluiksi maailman pahuudelta, jota rikkaiden usein on kovin vaikea estää parhaimmallakaan huolella ja tahdolla.

III.

Kuolema on armoton.

Vuosia kului. Paavolassa elettiin onnellisina. Pieni, iloinen Lyyli oli isäntäväen suurin aarre. Hän kasvoi vilppaaksi tytöksi ja häntä rakastivat ei ainoastaan vanhempansa, vaan koko talon väki. Hänen mieluisin leikkikumppaninsa oli Mäkelän Hannes, joka usein kävi Paavolassa. Sen sallivatki Lyylin vanhemmat mielellään, koska hän oli hiljainen ja hyväntapainen lapsi.

Eräänä päivänä tuli Hannes taas Paavolaan. Koko päivä kului leikitessä. Illalla, kun hänen piti kotiansa lähteä lausui Lyyli: "Etkö tulisi meille asumaan, ettei aina tarvitsisi yöksi kotiisi mennä?"

"Tulen kyllä, jos saan tuoda isäni ja äitini tänne," vastasi Hannes.

"Minä tahdon pyytää äitini ottamaan sinun meille," vakuutti Lyyli ja ystävät erosivat. Mutta Lyyli piti lupauksensa. Hän meni äitinsä luokse ja rukoili häntä niin hartaasti Hanneksen edestä, että hänen oli mahdoton kieltää. Äiti lupasi toimittaa asian isälle.

"Kuuleppa ukkoseni!" lausui emäntä isännän tultua. "Minua on pyydetty toimittamaan sinulle erästä hyvin tärkeätä asiaa."

"No, mitä se?" lausui isäntä.

— "Mitä sanot tuosta, jos ottaisimme Mäkelän Hanneksen meille asumaan? Lyylin päähän pisti se ajatus tänään eikä hän tau'onnut pyytämästä ennen, kun lupasin siitä puhua sinulle. Se näyttäisi minunkin mielestäni kohtuulliselta, että huojentaisimme köyhän torpparimme kuormaa, koska ei meillä omat lapsemme estä sitä tekemästä ja varamme kyllä sen sallivat."

"Tehdään tahtosi mukaan," lausui isäntä hetken mietittyään ja aamulla sai Lyyli kuulla tahtonsa olevan täytetyn.

Hanneksen tullessa ystävänsä katsomaan, riensi Lyyli häntä vastaan ja ilmotti iloisen asian hänelle. Mutta Hannekselle olivat oma kotinsa ja vanhempansa liian rakkaat muuttaakseen heti rikkaaseen Paavolaan. Kau'an aikaa oli hän toisinaan omassa, toisinaan Lyylin kodissa ennen, kun hän oikein perehtyi jälkimäiseen. Molemmat lapset olivat iloisia, kuin taivaan lintuiset ollessaan yhdessä, eikä tarvinnut Hanneksen enää kärsiä puutteita eikä syödä petäjäistä, joka usein oli vanhempainsa ainoa hyvyys, jota voivat tarjota lapsillensa; hänelle oli Paavolan hyvyys ja rikkaus tarjona melkeen yhtä paljon, kuin Lyylillekin. Mutta kaikessa onnellisuudessaankin säilytti hän elämänsä läpi rakkaan muiston vanhemmistaan sydämessään eikä unhotanut heitä, jotka kaikessa köyhyydessäänkin olivat hänen tähtensä monta unetonta yötä viettäneet ja monta murheen kyyneltä ja hikipisaraa vuodattaneet. —

Lyylin ja Hanneksen elämän aamu oli ihana, kuin kevät. —

Keväinen aurinko lämmittää maan ja sulattaa lumen. Kukat alkavat arkoina kainosti nostaa päätänsä maan pinnan yli. Auringon niitä suudellessa, kallistavat ne päänsä toisiansa kohden ikään kuin kuiskataksensa: "voi, kuinka nyt taas alkaa ihana aika! Elämämme on iloa; siksi me olemme muilleki." Mutta — voi onnettomuutta! Pohja tuuli alkaa puhalttaa. Sen kylmä viima värisyttää hentoja kukkia. Yöllä tulee halla ja päivällä on aurinko pilvien takana. Lunta alkaa sataa; talvi ottaa vielä kerran valtaansa ja niin ovat kevään ensi kukkaset murtuneet, kuolleet! Vasta monen päivän perästä kohoaa aurinko kirkkaana taivaalle ja silloin vasta alkaa kesä. Niin on usein ihmisen elämänkin. Se alkaa iloisesti; on ilona muille ja itselleen, mutta silloin tulee joku hirveä takatalvi, joka murtaa onnellisuuden rakennetut ja vielä toivottavina olevat tuulen-tuvat. Sen jälkeen vasta alkaa todellinen elämä. Mutta usein on se murtuminen, vaihdos niin ankara, että se katkasee elämän langan eikä todellinen onnellisuus eikä rauha toteudukaan tässä maailmassa; se ilmestyy sitä kirkkaampana oikean onnellisuuden ja rauhan kotimaassa. Niin oli määrätty käymään Lyylille ja Hanneksellekin.

Lapset olivat jo ennättäneet kahdentoista vuoden ikäisiksi. He olivat saaneet todellisen puhtauden kuvan sieluunsa, taikka oikeimmin sanoen, se oli sinne kasvanut. Paavolan elämä oli hiljainen ja siveä. Pyhinä käytiin ahkeraa kirkossa ja kotona olevain tarpeeksi oli suuri Raamattu aina puisilla jaloillaan tuvan pöydällä. Siitä isäntä usein kotona ollessaan luki väellensä. Kiro sanoja eikä siivottomia puheita ei kuultu kenenkään suusta. Senlaisessa elämässä tottuivat lapset pyhänä ja kalliina pitämään sen, mikä sitä ansaitsi, jota muutoin monet saarnat ja opetukset olisivat tuskin voineet matkaan saattaa. Hyvä esimerkki on paras kasvattaja.

Oli syksy; suviviljan leikkuu-aika. Paavolan väki oli vainiolla; siellä oli isäntäkin. Emäntä oli kotona Lyylin kanssa. Hän oli jättänyt tulen keitin-huoneeseen ulos mennessään; sinne oli Lyylikin jäänyt. Hetken kuluttua huomasi hän sakean savun törmäävän ra'ollansa olevasta ovesta. Hämmästyneenä riensi hän sisään, jossa hän hirmuksensa näki ahnaiden liekkien kiertelevän seiniä pitkin. Hätäntyneenä alkoi hän etsiä ja huutaa Lyyliä, mutta turhaan; hän juoksi ulos, mutta turhaan hän haki tytärtänsä. Vielä kerran ryntäsi hän keittiöön liekkien läpitse katsomaan, jos hän siellä ehkä olisi pyörtyneenä, mutta tyhjänä täytyi hänen taaskin palata takaisin. Mutta silloin olivat hänen vaatteensa jo ilmi tullessa ja hän itse niin nääntyneenä, että voimatonna kaatui pihalle.

Lyyli oli, nähdessään tulen päässeen uunin halkiomesta seinään, lähtenyt, äitiään turhaan etsittyään, vainiolle, jossa ilmotti vaaran. Siellä kiirehti väki kotia isännän jälessä. Tultuaan pihalle, näki isäntä vaimonsa pyörtyneenä palavine vaatteineen makaamassa. Vaatteensa revittiin väleen pois ja pian oli hän vironnut, mutta tilansa oli sangen arveluttava. Tuli sammutettiin myös pian eikä sen tekemä vahinko ollut suuri kuoleman kielissä olevaa emäntää lukuun ottamatta.

Kolme päivää tuon onnettoman tapauksen jälkeen oli Paavolassa surupäivä. Silloin jätti emäntä rakastavan perheensä itkemään ruumiinsa viereen ja muutti itse ijäisiin rauhan majoihin. Hänessä tunsu Paavolan väki kadottaneensa äitinsä, jota ei maailmassa millään voinut palkita. Lyylistä tuntui niin, kuin olisi hän jäänyt yksin maailmaan eikä se ollut vaikuttamatta Hannekseenkaan, vaikka hänellä vielä omatkin vanhempansa elivät.

Seuraavasta sunnuntaista viikko eteenpäin vietettiin Paavolassa hautajaisia. Silloin seurasi kirkossa saarnan jälestä puhe, jonka tekstinä olivat sanat: "Joiden kaunistus ei pidä oleman ulkonaisissa hiusten palmikoissa eikä kullan ympäri ripustamisessa eli vaatteiden pu'ussa; vaan salainen ihminen, viatta sydämessä, lakialla ja hiljaisella hengellä, se on kallis Jumalan edessä."

"Pastori puhui oikein," kuiskasivat ihmiset toisilleen puheen päätyttyä, mutta Paavolan isännän silmistä valuivat kuumat kyynelleet, sillä hän sen paraiten tiesi.

Pidot olivat komeat aikaansa katsoen, mutta niissä ei nähty iloisia kasvoja, niin kuin kaksitoista vuotta takaperin Lyylin ristiäisissä.

IV.

Maailma on paha.

Emäntä on perheen sydän, niin sanoo sananlasku. Jos sydän, oli se sitten missä esineessä tahansa, on puhdas, eheä ja terve, niin on koko esine samanlainen. Puu, jonka sydän on mädäntynyt, kuivaa pian; sen oksista murtuu vähitellen yksi ja toinen ja putoo maahan. Niin on perheenki laita. Missä sen sydän, emäntä, on puhdas, missä hän hiljaisella ja lakealla hengellä toimiskellen on muiden esimerkkinä, missä hän lempeydellä ohjaa hänelle kuuluvat asiat ja tekee kodin miellyttäväksi, siinä on taivas maan päällä. Mutta missä emäntä on kelvoton virkaansa hoitamaan, missä hän on mädänneenä sydämmenä, siinä seuraa koko perheen turmelus ja me saamme tuta helvetin maailmassa. Usein tapahtuu myös niin, että edellä puheena olleen hyvän haltiattaren kadottua, pois muutettua, turmelus muuttaa entisen hyvän alan ja jos sitä ei ai'assa voiteta, niin on se pian syössyt onnettomuuteen koko perheen. Niin kävi Paavolassakin.

Emännän kuoleman jälkeen vietettiin siellä ensin surullista elämää. Surullisinna oli isäntä. Vaikka vaimonsa olikin jättänyt hänelle kuvansa perinnöksi Lyyliässä, joka olikin isännän ainoa toivo ja ilo, ei hän kuitenkaan heti voinut unhottaa surkeata vahinkoansa ja tukahuttaa katkeraa ikävyyttänsä, sillä hän tiesi kadottaneensa sen, jota ei taideta kullalla eikä hopealla palkita. Mutta maailma on paha ja kavala. Se kietoo pauloihinsa heikot sydämet ja upottaa turmeluksen syvyyteen. Isäntä ei osannut etsiä lohdutusta ikävyydelleen oikeasta suunnasta, hän alkoi vähitellen kääntyä sinne päin, josta sitä oli näkyvällä tavalla saatavana. Yhä useimmin alkoi hän olla suruaan lievittämässä kylässä ystäviensä luona, joita hänelle yhä enemmän karttui, joka on parhaana todistuksena siitä, että ne kaikki eivät olleet kunnan miehiä; yhä ikävämmäksi kävi hänen kotinsa, josta hän koki mahdollisuuden mukaan olla pois. Se ei tuntunut hänestä enää siltä rauhaisalta ja hiljaiselta onnellisuuden ja tyytyväisyyden asunnolta, mitä se oli vaimovainajansa eläissä. Hän oppi vähitellen ottamaan lohdutusta pullostaa, vaikka hän ei ensin kehdannut kotiinsa päihtyneenä mennä, mutta viimein sai hän kylläksi rohkeutta siihenkin.

Oli sunnuntai ilta syksyllä, vähän toista vuotta emännän kuoleman jälkeen. Paavolassa oli aivan toisenlainen elämä, kuin ennen. Kukaan ei lukenut väen tuvassa. Rengit ja piit olivat menneet kylään tanssiasia viettämään. Isännän kammiosta kuului hirveää melua. Siellä istui isäntä pöydän ääressä, muutamia juopuneita ukkoja ympärillensä.

"Kuulehan, ystäväni!" lausui Marttilan vanha setä, laskien kätensä isännän kaulalle. "Sinusta on tullut kumminkin jo mies. Ennen et paljoa missään kylissä käynyt, ja jos sinne ilmestyitkin, ei sinua saatu edes ryyppyä ottamaan. Mutta nyt jo olet päässyt siitä hienoudestasi. Niin, järkeä karttuu samassa määrässä, kuin ikäkin ja kun mies on sanalla sanoen mies, niin hän ei häpeä ryyppyä ottaa. Ryyppy onneksi,

veikko!"

Isäntä ei puhunut mitään, mutta ei häntä oikein miellyttänyt Marttilan sedän puhe, sillä se tuntui häntä loukkaavan, vaikka se aivan toisessa tarkoituksessa lausuttiin. Se muistutti hänen mieleensä, miten olivat asiat ennen ja miten silloin, mutta pahuus oli jo saanut hänen niin paulaansa, että siitä oli vaikea irti päästä.

Yö oli jo ohi puolen ennen, kun vieraat lähtivät ja silloin oli jo isäntä parhaana juopuneena joukossa. Väki ei siitä suurta huolta pitänyt, olihan se tavallista naapurissakin. Oli kuitenkin kaksi olentoa, jotka kovin sitä oudoksuivat. Ne olivat Lyyli ja Hannes. He eivät olleet tottuneet sellaiseen elämään. Se hirmustutti heitä, se saatti heidän kyyneleensä vuotamaan.

"Voi!" huokasi Lyyli, "jos äitini eläisi, niin ei isä tuolla lailla käyttäisi itseään." Sen myönsi Hannes todeksi. Lyyli tunsu raskaalla sydämmellä, että hän oli äidissään kadottanut myös isänsäkin. Hän tunsu olevansa kuin lintu, jonka emän on surma syönyt; Mäkelän Hannes oli ainoa, jolle hän taisi tyhjentää sydämensä huolet ja kaipaukset ja joka hänen murheensa otti osaa, kantoi hänen kuormaansa ja lohdutti ikävinä aikoina. Sen palkitsi hän tuhatkertaisesti lempeällä käytöksellään ja suloisilla silmäyksillään, jota parempaa köyhä Hannes ei voinut toivokaan.

Vuosia kului. Isäntä vajosi yhä syvemmälle juoppouden syntiin. Vähitellen se aina lisääntyi. Ensin oli hänen omatuntonsa vielä arka ja saatti hänelle monta tuskaa. Usein teki hän hyviä päätöksiä, kääntyäkseen pois huonolta tieltänsä ja muuttaa elämänsä tapaa silloin, kun se vielä olisi ehkä mahdollista ollut, mutta perkele on lii'aksi viisas ja kavala laskeakseen irti saaliinsa, jonka hän on kerran paulaansa saanut. Se hajotti hänen hyvät päätöksensä ja teki viimein omantuntonsa äänen, joka tähän asti oli häntä usein soimannut ja muistuttanut, kuulumattomaksi. Muutaman vuoden kuluessa oli hänestä tullut "antura juoppo." Lyyli vuodatti usein katkeria kyyneleitä hänen tähtensä ja koki rukouksillaan häntä taivuttaa parannukseen, mutta kaikki turhaan. Monesti sai hän hiipiä piiloon isänsä uhkauksia paeten.

V.

Paavolan kauhu.

Kävellessämme ruokkoomattomissa metsissä, näemme joskus roskain ja rikkain keskellä ihania ruusuja, jotka levittävät suloa ympärilleen ja ovat koko tienoon kaunistuksena. Me katselemme niitä surkutellen ja huokaamme: "voi! kuinka suloisia ja kauniita te olisittekaan, jos kasvaisitte sopivammalla paikalla." Semmoinen ruusu oli Lyyli Paavolan ruokkoomattomassa ja siivottomassa kodissa. Häntä näytti pahuus ikäänkuin karttavan ja isäntäkin sai aina piston sydämeensä, nähdessään hänen kyynelsilmin viattoman enkelin kaltaisena rukoilevan häntä heittämään ryyppäämisen, mutta se oli vaan hetken liikutus, joka pian taukosi ja menetti voimansa.

Lyyli oli jo lapsena tullut taivutetuksi Jumalan pelkoon. Äitinsä oli häneen istuttanut hyviä tapoja ja nöyryyden henkeä. Ne istutukset kasvoivat kauniita hedelmiä niin, että hänestä sittemmin tuli kunnollisen äitinsä todellinen kuva, ei ainoastaan ulkonaisesti vaan sisällisesti.

Ystävänsä Hannes oli myös pienenä ollessaan köyhässä kodissaan saanut hyvän kasvatuksen. Monenkaltaiset puutteet siellä ja vieraan valta, vaikka se oli lempeäkin, olivat opettaneet hänen tyytymään pieneen osaan maailmassa ja sen kiitollisena vastaan ottamaan. Vaikka hän muutti jo pienenä Paavolaan, ei hän kuitenkaan unhottanut köyhää kotiansa, vaan kävi usein sunnuntai iltoja siellä viettämässä. Silloin isänsä aina otti vanhan raamattunsa esille ja luki siitä iankaikkisen neuvon, opetuksen ja lohdutuksen sanoja. Usein sai hän kuulla isänsä neuvon: "Poikani! me olemme tosin köyhät, mutta jos uskomme, niin saamme paljon hyvää Herralta." Vahvistetuin sydämin palasi hän taas Paavolaan, missä sai nähdä synnit vallallaan kauheimmissa muodoissaan.

Me näemme ulkona monenlaisten heikkoin kasvien käyttävän turvanaan isompia kasvia ja niiden puutteessa muita esineitä. Rajuilmain ja myrskyin raivotessa kallistuvat ne niiden suojaan. Näemme astioissa kasvatettaville kukilleki asetettavan jonkun sauvan eli varvun turvaksi. Mutta kuinka käy ulkona oleville kasveille silloin, kun ei ole mitään turvaa, kun myrskyt raivoavat? Käykäämme kovan sateen jälestä kedolle. Siellä näemme, miten heikot kukkasat ovat kallistaneet päänsä toinen toistansa vasten ja niin välttäneet vaaran. Kukkien tavoin tekivät Paavolan nuorukaisetkin myrskyin raivotessa. Lyyli turvasi Hannekseen, koska hänellä ei ollut muuta, joka häntä olisi ymmärtänyt, ja Hannes tunsu itsensä vahvemaksi kumoamaan suurimmatkin vastukset silloin, kun hän sai taistella sekä Lyylin että itsensä tähden. He eivät huolineet ihmisten pilkasta, jota kyllin saivat kuulla, kun he tiesivät olevansa puhtaat ja viattomat. Hannes, tuo "Paavolan vävy-poika," joksi häntä nimitettiin toisinaan, pysyi aina yhtä hiljaisena ja vakavana eikä Lyyli, "Mäkelän miniä," joka oli hänen pilkkanimensä, hävennyt

ilmottaa hänelle surujansa ja murheitansa eikä luottaa hänen neuvoihinsa ja rauhoittua hänen lohdutuksistansa. Isäntä ei estänyt heidän yhteyttänsä, koska ei nähnyt siitä mitään haittoja olevan, eikä seurannut niiden neuvoja, jotka varottivat häntä panemaan Hanneksen pois talostaan, jos ei mielinyt häntä vävyksensä ottaa, sillä poika oli ahkera työntekijä, joka ei milloinkaan aikaansa laiskana viettänyt.

Hannes ja Lyyli olivat jo viidentoista vuotiaat. He alkoivat käydä rippikoulua. Matkalla, joka aina tapahtui veneellä kirkolle, kuultiin Hanneksen aina selittävän Lyylille niitä asioita, mitä hän ei oikein ollut käsittänyt, maksoipa Lyylikin joskus velkaansa muistuttamalla niitä, mitkä eivät olleet Hanneksen päähän pystyneet.

Oli Heinäkuun ihana sunnuntai aamu. K—n pitäjään kirkolle kokoontui kansaa runsaasti. Silloin laskettiin sen vuotiset rippilapset Herranehtoiselle. Paavolasta kulki vene kirkkoa kohden. Siinä meni Lyyli ja Hannes; Mäkelän Mikko istui perässä suurine virsikirjoineen. Hän puhui lapsille sen päivän merkityksestä heidän elämässään. Lyyli oli vaalean ja heikon näköinen. Kotoa lähteissään ei ollut hänelle kukaan neuvoja antanut; ei yhtään rukousta kohonnut sieltä hänen puolestaan korkeuden Isälle. Isänsä oli tavallisuuden mukaan viipynyt kylässä aamuun saakka ja sitte nukkunut, jota tekemään oli jäänytkin. Hannes oli ollut vanhempainsa luona, jotka lähettivät poikansa ja Lyylinkin edestä hartaita rukouksia taivaalliselle Isälle. "Oi! kuinka olet onnellinen, Hannes, koska sinulla ovat vanhemmat," huokasi Lyyli, mutta Mikko lausui:

"On isä taivahassa kaikkien,
Mi katselepi hymyillen
Armaita aina lapsiaan.
Te lapsiansa olkaat vaan:
Se onni suurin ihmisen,
Min tunnustatte riemuiten,
Kun saavutatte autuuden."

Vene pääsi kirkkorantaan ja väki kävi kirkkoon. —

Oli kesäinen ilta kaksi vuotta jälkeen edellisen tapauksen. Ilta oli tyyni ja lämmin; aurinko oli laskullansa. Pieni venhe kulki keinuen raivonneen tuulen jälestä loikasti aaltoilevaa veden pintaa Paavolasta kirkkoa kohden. Veneen perässä istui nuori neitonen. Hänen yllänsä oli musta vaatteus, päässään pieni musta huivi. Sen mukaan, minkä hänestä istuallaan ollessaan voi päätätä, oli hän hoikka, solakkavartalainen. Kullan keltaiset hiuksensa rippuivat yhtenä palmikkona hartioillaan. Soikeasti pyöreiltä kasvoiltaan loisti vielä lapsellinen viattomuus ja ruusun punaisilla poskillaan lepäsi naisellinen vienous ja hempeys, joka hiljaista surua osoittavain kasvon juonteiden kanssa yhdistyi viehättäväksi kainoudeksi. Tummain kulmakarvainsa varjostamista, sinisistä silmistään loisti sisällinen rauha, jota ulkonaiset murheet eivät voineet sortaa. Suunsa meni aina vienoon hymyyn ja poskilleen nousi tavallista heleämpi puna, kun hän silloin tällöin loi tarkan ja nähtävästi arkeilevan silmäyksen soutajaan. Sylissänsä oli hänellä monenlaisista kukista kudottu sepele. Lähes kyynärpäihin asti paljailla käsillään piteli hän perimelaa, jolla ohjasi veneen kulkua. Hän oli Paavolan Lyyli. Soutajana oli Hannes. Hänkin oli jo kasvanut vereväksi nuorukaiseksi; hän oli ko'okas vartalainen ja silmänsä osottivat miehuutta ja urhoollisuutta. Harvakseen veteli hän tukevasti airoillaan, jotta venhe kiiti hyvää vauhtia eteenpäin. Usein katsahti hän mielihyvillään perässä istuvaa neitosta, mutta hän samoin, kuin neitonenkin, näytti karttavan silmäysten yhteen sattumista. Hän oli jo pienestä poi'asta ollut Paavolassa, jossa hänen ei tarvinnut mitään aineellista puutetta kärsiä; se oli kaikki Lyylin ansiota, jota hän koki voimainsa mukaan palkita hänelle. Vähitellen oli hänen vallannut kummallinen tunne, tunne, jota hän ei voinut käsittää. Mutta päivän selvästi havaitsi hän elonsa ja onnensa kokonaan riippuvan Lyylistä, jonka läheisyydessä hän löysi ilonsa ja hänestä erotessaan tunsu aina vastahakoisuuden. Että Lyyli kärsi, vieläpä mielellään suvaitsikin häntä läheisyydessään, sen hän piti jo suurena onnenaan; mutta suuremman ilon tunsu hän tietäissään hänen tunteensa olevan omainsa kanssa yhteen sopivat, sen oli hän lukenut hänen lempeistä silmistään; sanaakaan niistä ei oltu puhumalla keskusteltu. Siihen olivat molemmat liaksi ujut. — Mihin oli nuorten matka, sen saamme vasta nähdä.

Kun venhe oli jo rantaan päässyt, nousivat matkaajat ja läksivät astumaan, kirkkoa kohden.

"Tunnetko," lausui Lyyli, "itsesi onnelliseksi saadessasi tavata vanhempiasi ja kuulla heidän neuvojansa?"

"Tunnen," vastasi Hannes. "Minä surkuttelen sydämmestäni sinua, äiditöntä ja, suoraan sanoen, isätöntäkin orpotyttöä."

"Surkutteletko minua?" kysyi Lyyli hiljaisella äänellä. "Sydämmestäni iloitsen tietäissäni, että joku ottaa osaa murheeseni. Minä kiitän siitä sinua!" ja suuret kyynelvierivät hänen poskilleen.

Astujat olivat jo ennättäneet kirkolle. He kulkivat hautaus-maahan, jonka peräpuolella seiso i korkea puinen risti eräällä hautakummulla. Sen luokse he hiipivät. Lyyli ripusti kukkaseppeleensä ristiin ja lausui: "Niin, siellä sinä, äitini, lepää t rauhassa! Sinun eläissäsi oli maailma minulle ruusuinen paratisi, silloin en tuntenut mitään murhetta enkä surua. Minulla oli silloin isä, mutta nyt on sen viina minulle tehnyt tylyksi ja kylmäksi. Maailma on minulle ohakkeinen ja kylmä, surua ja murhetta täynnä. Voi äitini, miksi menet pois ja jätit minun tänne, miksi en päässyt kanssasi. Oletko koskaan kuullut ahdistetun tyttäresi huokauksia?" Hän vaipui itkien kummulle eikä Hanneskaan voinut pidättää kyöneleitään vuotamasta nähdessään enkelinsä ahdistuksen.

Hetkisen äänettömyyden perästä lausui Lyyli: "Muistoksesi, äitini, ripustan tämän sepeleen hautamerkkiisi ja tahdon sen aina tuoreena pitää niin kauvan, kun elän. — Voi!" jatkoi hän, "jos vaipuisin tähän näkemästä ja kärsimästä maailman kurjuutta! Mitä sanoisit siitä, Hannes!"

"Minä," vastasi Hannes vähäsen mietittyään, "painaisin silmäsi kiini ja sanoisin isällesi: jo viimeinen totuuden, hyvyyden ja viattomuuden henki lähti Paavolasta; vartokaa vaan myrskyn nousemista."

"Mitä tarkoitat sillä?" kysyi Lyyli äkkiä.

"Tarkotan vaan," vastasi Hannes, "kun Loth Sodomasta lähti, ei kaupunki enää pitkää aikaa seisonut."

"Minä en ymmärrä sinua," lausui Lyyli; "luuletko sitte Jumalan minun tähteni kärsivän meidän pahuutta?"

"Luulen," vastasi Hannes. "Mutta lähtekäämme jo kotia, ett'emme taas saa pilkkaa ja parjausta kuulla."

— "Mitä huolit siitä?"

— En itse tähteni mitään, mutta sinun tähtesi, sillä siitä voisi sinulle tulla vielä monenlaisia haittoja elosi retkillä."

"Mitä haittoja?" kysyi Lyyli uteliaana.

"Minä en tahdo niitä sanoa: ne tiedät kyllä itse," vastasi Hannes, luoden salaisen silmäyksen Lyyliin.

"Minä en ymmärrä sinua; selitä paremmin," pyysi Lyyli.

"Minä tarkotin vaan," lausui Hannes matalalla, tuskin kuultavalla äänellä, "sinä olet rikas, kaunis ja nuori neitonen. Sinulle tulee vertaisiasi kosioita ja ehkä voisi tapahtua niin, että menettäisit ne minun tähteni. Se oli asia, jonka ai'oin sinulle sanoa," jatkoi hän, luoden ujosti silmänsä Lyyliin.

Lyyli joutui hämilleen. Hetken perästä lausui hän: "Hannes! Toivotko sinä minulle kosioita?"

Hannes vuorostaan hämilleen joutunna painoi silmänsä maata kohden hiljaa lausuen: "En todella toivo niin. Mielelläni olisin se itse, mutta — — mutta — —"

"Mitä, mutta?" kysyi Lyyli lempeällä äänellä.

"Mutta," vastasi Hannes hu'o'aten, "meidän välillämme on syvä juopa, jonka ylitse minun on mahdoton päästä."

— "Mikä on se juopa, jonka ylitse pääsön niin mahdottomaksi katsot. Etkö rakasta minua?"

— "Minä rakastan sydämmestäni sinua, sen tunnustan ja pyydän anteeksi että niin olen jo kauvan tehnyt. Mutta joku toinen asia on se, joka tekee sydämmeni hartaimman toivon turhaksi."

— "Mikä se sitte on. Eikö rakkaus voita kaikkia? Sinä sanot rakastavasi minua ja minä rakastan sinua, sehän on kahdelle sydämmelle suurin onni, minkä maailmassa voi saavuttaa."

— "On kyllä. Mutta yksi asia on meille vastakkainen, se sortaa meidän onnemme; minä aavistan sen. Sinä olet rikas, mutta minä olen köyhä."

— "Mitä se haittaa. Sehän on onni, että minulla on sitä, mitä sinulta puuttuu."

— "Niin se kyllä on meidän kesken, mutta mitä sanoo isäsi ja muut sukulaisesi?"

— "Minä uskon, että isäni ei siitä mitään sano. Onhan hänellä jo kyllä tavaraa."

— "Kyllä niin. Mutta ihmisen sydän on ahne; mitä hänellä jo kyllä on, sitä hän yhä enemmän haluaa."

— "Voi kyllä niin olla, mutta toivokaamme kuitenkin olevan toisapäin. Pääasia kuitenkin on se, että minä rakastan sinua, sillä sinä olet ollut minun turvani ja ystäväni, jota en koskaan voi unhottaa. Sentähden kysyn, etkö hylkää minun rakkauttani; vaikka maailmassa emme voisikaan toistamme omaksemme saada, niin pidän kuitenkin sydämmesi omanani. Sallitko sen?"

— "Sallin, jos saan sitte pitää sinun sydämesi."

— "Siihen olen jo vastannut."

"Minä uskon," jatkoi Lyyli, "että Jumala täyttää meidän toivomme, koska se on puhtaan rakkauden vaikuttama ja että äitini, jos hän vielä eläisi, antaisi meille siunauksensa."

"Niin," vastasi Hannes, "tässä äitisi haudalle olemme siis vannoneet toisillemme ikuisen uskollisuuden valat. Tästä eteenpäin tahdon elää sinulle, olla sinun suojeliasi, sen minkä voin. Niin kau'an, kun elämäni kestää en salli sinulle mitään paha tapahtuvaksi. Hyväksytkö lupaukseni?"

Lyyli katsoi häneen kyynelistä kiiltävillä silmillä ja näytti onnelliselta. Sen hän hymyillen tunnustikin. Nuorten tullessa oli väki saunasta kulkemassa. "Missäs Paavolan nuori isäntä ja emäntä ovat taas käyneet?" kuului ivallisia kysymyksiä. Niitä kuullessaan tykytti Lyylin sydän tiuhempaan ja hieno salainen puna nousi hänen poskilleen. Vasta ensi kerran vaikuttivat ne häneen, kun hän tiesi asiassa olevan jotain perää.

VI.

Toivon tähdet himmenevät.

Paavolassa ehdittiin yhä etemmäksi pahuuden tiellä. Isäntä vajosi yhä syvemmälle juoppouden syntiin. Näytti jo aivan mahdottomalta hänen parantumisensa, pahentumisen tilaakaan ei enää näyttänyt olevan. Hän oli muuttunut kokonaan toiseksi mieheksi, kuin hän vaimonsa eläissä oli ollut. Sen siaan, kun ennen vietettiin hiljaista ja siivoa elämää, kuului nyt Paavolassa yhtämittaista melua, vannomista eikä tappeluakaan puuttunut. Isäntä usein kulki kylässä, josta juopuneena tultuaan oli ensimmäinen kaikessa pahuudessa. Hannes ja Lyyli säilyivät kuitenkin yhä eteenkinpäin turmelukselta. He olivat onnellisia itsessään ja toinen toisessaan kaiken kurjuuden keskellä. Nähdessään isännän tilan, päättivät he olla ajatuksiaan hänelle ilmottamatta siksi, kunnes asia sen vaatisi ja karttivat tarkasti kaikkea, mikä olisi voinut siitä tiedon hiiskaustakaan levittää.

Eräänä päivänä matkusti isäntä Turkuun, jossa hän viipyi pari viikkoa. Kotiväki luuli hänen jo jossakin surmansa saaneen ja Lyyli vuodatti katkeria kyneleitä hänen tähtensä. Päivät päästä päähän vartosi hän hänen tuloonsa aavistamatta, että se oli tuova muassaan hänelle ikuisen onnettomuuden.

Lauvantaina iltapuolella saapui isäntä viimeinkin kotia. Mutta hän ei ollut yksinänsä, vaan seurassaan oli eräs nuori mies omalla hevosellansa. Hannes oli kotona ja kiirehti hevosia riisumaan. Isäntä oli hyvin humalassa eikä näyttänyt hänen toverinsakaan aivan selkeällä päällä olevan. Hoiperrellen menivät he kammariin, jättäen hevoset Hanneksen huostaan.

"Nyt alkaa ensimmäinen ukonilma elämämme ihanuuden keväällä," mumisi Hannes itsekseen, arvaten mikä vieras isännän seurassa oli eikä hän luulossaan pettyntykään.

Tuskin oli hän saanut hevoset pois, ennenkun isäntä ilmestyi porstuan ovelle, kysyi Lyyliä ja käski häntä hakemaan puheillensa.

Lyyli oli mennyt Leppäniemen kalliolle järven rannalle vihoja tekemään. Sen tiesi Hannes. Sieltä meni hän häntä hakemaan. Lähestyessään soi sieltä hänen vastaansa iloisesti kaikuvan laulun säveleet. Sanat hän kuuli kyllä, mutta hän ei niitä käsittänyt, hän tarkkasi vaan ääntä, joka soi niin, kuin häkissä istuvan linnun, joka hetkeksi huomaamattansa unhottaa vankeutensa ja laulaa ilosäveleen, mikä pian kuitenkin muuttuu valitukseksi, joka saattaa kuulian sydämmestä huokauksen nousemaan ja silmistä kyneleet vuotamaan.

Kuullessaan laulun, seisautui hän miettimään, menisikö ollenkaan häiritsemään armaansa kentiesi viimistä ilohetkeä. Vastustamattomalla voimalla tunki hänen päähänsä ajatus: "voi lintuseni! Vielä laulelet onnellisuuden keväänä toivorikkaita liveryksiä tietämättä, että tuota pikaa saattaa tulla kaikki toivotut tuulen-tupasi maahan ruhjotuksi ja kentiesi vielä itse menehtyneeksi raunioiden alle." Hän ei

voinut vastustaa kyyneleitään. "Voi!" hän huokasi, "kuinka monta kertaa soisin itseni vaikka mihin, saadakseni sinulle iloa ja onnea; miksi minua on ollenkaan!" Hän pidätti kuitenkin tunteitansa ja astui lähemmäksi. Lyyli havaitsi hänen, lopetti laulunsa, juoksi häntä vastaan ja kysyi:

"Mikä sinun on tänne saattanut?"

"Tulin sinua, armaani, hakemaan," vastasi Hannes.

"Joko isä tuli kotia?" kysyi Lyyli äkkiä.

"Jo," kuului vastaus, kuin maan alta.

"Mitä nyt on tapahtunut?" kysyi Lyyli säikähtyneenä, sillä hän huomasi Hanneksen puheessa ja käytöksessä jotain erinomaista. Hannes ei vastannut mitään. Lyyli laski kätensä hänen kaulalleen ja sanoi: "Sano pian rakas Hannes! Kärsikäämme yhdessä, mitä on osaksemme tullut. Elä salaa minulta mitään. Sano, sano!"

"Ei mitään, ei mitään, armaani, ole erinomaista tapahtunut, minä vaan olen itsekseni surullinen," vakuutti Hannes. "Mutta käykäämme nyt kotia, isäsi lähetti minun sinua hakemaan," jatkoi hän, mutta Lyyli kysyi kysymistään siksi, kun Hannes ilmaisi ajatuksensa.

"Tähän asti," lausui hän, "olemme saaneet käydä rakkautemme tiellä ruusuilla, tuntematta niiden terävien piikkien pistoja jalkoihimme. Nyt tulee niiden aika."

— "Mitä on tapahtunut, mitä tarkoitat? Sano suoraan, minä en voi varrota enempää aikaa."

— "Kyllä sanon. Isäsi kanssa on nuori mies, jonka olen tuntevinani Katajan rusthollin poi'aksi M—n pitäjäästä. Lopun arvannet sanomattani."

— "Eikö mitään enempää?"

— "Ei"

— "Mennään sitte kotia!"

Mutta Hannes näytti vielä estelevän. Hän tahtoi jotakin vielä sanoa. Lyyli seisahtui sen nähtyään.

"Voi Lyyლისeni!" huokasi hän, "kuinka sinua rakastan."

"Ja minä rakastan sinua!" kuiskasi Lyyli vastaan, "mutta tiedämmehän sen entiseltäkin, vaikka se aina tuntuu joka päivä uudelta ja sointuu sydämmissämme suloisesti."

— "Niin kyllä! Mutta minä rakastan sinua lii'an paljo, vetääkseni sinua kanssani onnettomuuteen, joka minun osakseni on maailmassa luotu. Minä tiedän, että isäsi ei suostu kauppaamme hyvällä. Hän rakastaa rikkautta ja sitä vaatii hän vävyltäänkin, mutta minä olen köyhä. Sen tähden hän ei huoli minusta. Olenhan kuullut hänen usein kehuvan, miten rikkaan vävyn hän toivoo saavansa ja miten hän halveksii köyhiä."

— "Mitä sitte tarkoitat?"

— "Minä pyydän, minä rukoilen sinua, jätä minut, eriä minusta. Se on sinulle paljoa parempi. Minä taas, minä uhraan itseni sinun tähtesi, minä jätän tämän paikkakunnan!"

"Mitä sanot?" keskeytti Lyyli, "etkö rakasta minua sen paremmin kuin että olisit valmis hylkäämään minun vastuksien tähden ja pakenemaan paikkakunnaltakin. Oletko siis pettänyt minua tähän asti?"

— "Ei! Ei! Tuhat kertaa ei; sitä en ole tehnyt. Minä olen sinua rakastanut ja rakastan vielä nytkin enemmän, kuin itseäni. Sen tähden juuri pyydän, jos sinä luulisit onnen tapaavasi minutta, niin elä ole minuun sidottuna. Minä tahtoisin mielelläni elää onnettoman, jos vaan sillä tietäisin ansainneeni sinulle jotaki hyvää: Lyyli! Elä saata itseäsi minun tähteni onnettomaksi."

— "Jos sinä vaan minua rakastat, jota en ensinkään epäilekään, niin olen onnellinen. Sinutta on elämäni synkkä ja vaikea; sinä olet minulle kaikki kaikessa. Minua ei voi sinusta eroittaa muut, kuin yksi ainoa ja se on — kuolema! Jumalakaan ei erota kahta rakastavaista sydäntä toisistansa; minä pysyn aina omanasi, jos sinä vaan et minua jätä, vaikka emme saisi yhtyä ennen, kun tuolla, tuolla, missä kukaan ei enää estä meitä, missä kaikki vaan on rakkautta, missä synty ei enää estä puhtaan rakkauden aikomuksia. Haudan tuolla puolen tapaamme toisemme puhtaina ja viattomina, jos emme täällä maailmassa tämän erän perästä," ja rakastajat likistivät toistansa rintaansa vasten ja uudistivat siten jo ennen vannomansa ikuisen rakkauden liiton. "Minä myös aavistan pahaa, mutta kiirehtikäämme jo

kotia!" kuiskasi Lyyli.

"No, missä niin kau'an olet viipynyt?" huusi isäntä tyttärelleen vastaan, seisoen hoiperrellen porstuvan ovella. "Tule sisään nyt! Olen tuonut sinulle oivallisen Turun tuljaisen. Tule, tule vaan! Oiva rikas ja pulska rusthollin poika naapuripitäjästä. Kas niin!" lausui hän, vetäen kammarin oven itsensä ja tyttärensä jälestä kiini. "Kas niin, Matti! Tässä on tyttäreni. Eikös ole hän pulska ja kaunis tyttö niin, kuin jo sanoin tullessamme?"

Matti, tuo isännän seurassa tullut nuori mies, nousi seisaalleen, tervehti Lyyliä, joka häveten isänsä puheita oli kainostellen seisahtunut ovipieleen.

"Niin," lausui isäntä, "poika turva talossa, vähä vara tyttärestä, mutta eipä mene tytötkään hukkaan, koska niillä saadaan oivallisia vävypoikia. No, mitä sanot Lyyli; täällä olemme katsoneet etuasi ja parastasi. Tämä Matti tulee mieheksesi, meille vävyksi. Silloin saan minä jo heittää huoleni ja talon toimet nuoremmille hartioille ja laskeutua lepoon ja rauhaan. — No — no — Lyyli! — etkös mitään sano?"

Lyyli oli punastunut ja joutunut hämille jo ensi sanoista eikä näyttänyt voivan saada sanaa suustansa. Viimein lausui hän, luoden rukoilevan silmäyksen isäänsä:

"Ei! — Isä kultani! Älkää tahtoko minua vielä miehelle menemään; olenhan vielä aivan nuori. Sallikaa minun vielä viettää elon keväimen juhlahetkiä!"

"Heh, heh," nauroi isäntä. "Kauniita puheita. Tuonlaisia tytöt aina ovat. Suu puhuu toista, kuin mitä sydän ajattelee. Ainahan niillä on jotakin vastaan puhumista. Kyllä minä tunnen ja tiedän sen su'un eikä tämä ole ensi kerta, kun tänlaista kuullaan."

"Ei, isäni!" lausui Lyyli vähän rohkeampana, "elkää luulko minun leikkiä tekeväni. Minä puhun täyttä totta, sitä, mitä ajattelenkin."

"Ohoh! Kyllä tästä hyvää tulee," nauroi isäntä. "Otetaampa ryppyt kaupantekijäisiä," jatkoi hän, täyttäen viinalla pikarit, jotka pian tyhjennettiin. "Huomenna saadaan enemmän puhua asiasta. Menepäs nyt, tyttöseni, laittamaan meille illallista!" jatkoi hän, taputtaen punaposkista tytärtään, joka pian oli käskyn täyttänytkin.

Kun väki saapui kotia, kuultiin kuiskuttavan: "Meillä kuuluu olevan sulhaspoikia, mutta kuinkas nyt käy vanhalle vävyllä?" Mutta Hannes ei hiiskunut mitään, oli vaan mieltiväisen näköisenä. Lyylin puheille ei hän tahtonut mennä, ett'ei laittaisi hänelle enempää kärsimisiä isältään.

Illallisen syötyä ja askareiden tehtyä meni Lyyli kammariinsa. Hetken perästä ilmestyi sinne isäntäkin.

"Kuules tyttäreni!" lausui hän te'eskenteleväisellä äänellä. "Miksi sinä olet niin surullinen? Miksi näytät niin vastahakoiselta meidän tuumiimme? Vartootko parempaa sulhasta, kuin Matti on, vai tahdotko vaan osottaa vastahakoisuuttasi?" jatkoi hän, ottaen taas entisen tuiman muotonsa ja äänensä.

Lyyli säpsähti huomattuaan isänsä. Hänen puheestansa tunsu hän myös surukseen asian olevan täyttä totta eikä mitään leikkiä.

"En, isäni!" vastasi hän matalalla äänellä. "Minä en tahtoisi olla vastahakoinen, mutta minä en voi suostua teidän kauppaanne, ottaakseni Matin joksi häntä nimititte, miehekseni. Minä rukoilen teitä," jatkoi hän kyyneleet silmissä, "elkää pakottako minua tekemään vasten luontooni ja uhraamaan elämäni onnettomuudelle. Isäni, rakas isäni! Täyttäkää minun toivoni ja antakaa hänen mennä matkaansa!"

"No, mitä inhoot sinä Matissa?" lausui isä hellemmällä äänellä. "Mitä oikeastaan tarkoitat; ottaisitko jonkun toisen? Sano!"

"Oi! jos uskaltaisin sanoa, mitä ajattelen!" huokasi Lyyli puolittain ääneensä.

— "Sano, sano! Johan minä äsken sinulle luvan annoin."

"Minä — — rakast — — minä rakastan — — — —" kuiskasi Lyyli.

"Ketä, ketä?" kysyi isä pikaisesti.

"Lupaatteko olla minulle lempeä isä jos sen sanon?" kysyi Lyyli, luoden silmänsä rukoilevaisesti isäänsä ja pyyhkien kyyneleet poskiltaan.

"Lupaam, jos se vaan on sallittavaa laatua," vakuutti isä.

— "Minä rakastan Hannesta — ja hän rakastaa minua."

"Hannesta!" ärjäsi isäntä inhoten. "Vai Hannesta! Mitä olet ajatellut sitä tehdessäsi?" pauhasi hän vihassaan. "Mikä on Hannes? Köyhä renki, köyhä, kuin rotta, ja sinä — sinä olet rikkaan rusthollarin ainoa tytär! Oletko ollut hullu, vai viisas sellaisia ajatellessasi? Sano!"

"Isäni, isäni!" lausui Lyyli itkien. "Lupasittehan olla minulle lempeä isä, kun —"

"Vaiti, vaiti!" keskeytti isä. "Enkö luvannut sillä ehdolla, jos asia on sallittavaa laatua. Mutta nyt, nyt — Kuinka olet uskaltanut tehdä sellaista?" jatkoi hän ärjyen kiukkuisena.

"Minä," lausui Lyyli, "olen luottanut siihen, että te tarkotatte minun hyväni ja sen tähden ette estäisi aikomustamme."

"Ole vaiti! Se on parempi, kuin turhia puhua," tiuskasi isäntä. "Voi sinä kurja, kun et ymmärrä hävetä ihmisiä, antaessasi rakkautesi tuollaiselle köyhälle lurjukselle; voi minua onnetonta, kun en ole uskonut ihmisten puheita, vaan olen itse kasvattanut sen haukan, joka on hionut kynsiänsä, viedäksensä kanani!"

— "Elkää toki, isä kulta, sanoko häntä haukaksi; hän on siivo ja — —"

— "Köyhä! sano niin. Mutta pitkittä puheitta sanon mieltiäksesi: jos et pian heitä hullutuksiasi, niin käytän isällistä valtaani. Tuon poika tuhmeliinin ajan pois koko maakunnasta ja sinä saat kärsiä töittesi hedelmiä. Sillä, niin totta kun olen Paavolan rusthollin omistaja, en sellaisesta tyhjäkukkarosta vävykseni huoli! Kuuletko sen! Katajan Matin olen määrännyt mieheksesi; kaupat olemme tehneet ja siinä ei sinun vastuksesi pitkällekkään auta. Parasta olisi pitkittä mutkitta suostua tahtooni."

"Ei, isäni! Minä en mene Matille, siihen ette voi minua pakottaa," lausui Lyyli rohkeana, nähden nöyristelemisen ja rukouksen voimattomaksi.

"Jassoo, vai niin nyt on asiat," ivasi isäntä ja ilkeästi nauraen jätti hän kammarin.

"Voi, voi!" huokasi Lyyli itkien, "mitä hän aikonee tehdä. Minä näin hänen kasvoillaan ja tunsin äänessään jotakin ilkeätä ja kavalaa. Voi! Hän ei ole enää minulle isä, hän on vierasta hirmuisempi. Se on viinan ansio!" Hän jäi kammariinsa yöksi, joka hänestä tuntui i'ankaikkisuuden mittaiselta.

Isäntä meni vieraansa luokse nauraen.

"No, miten ovat asiat?" kysyi Matti.

"Eipä juuri hullummin," vakuutti isäntä. "Tyttö on vaan vähän suostunut kasvinkumppaniinsa Hannekseen, joka on meillä ottopoikana."

— "Olen siis saanut kilpakosian. Onko tuo vaarallinen?"

— "Mitä nuorten vehkeistä! Minähän olisin aika töyhäpää antaissani senlaisen köyhän poikaluntin kanssasi kilvotella. Minähän tässä isäntä olen."

— "No niin! Oikein puhuttu. Raha se on, joka asiat ohjaa. Te käännätte asian minun edukseni?"

— "Vielä tuota kysyt. 'Köyhät, laiskat ja varkaat ovat kaikki samaa sukua ja luonnetta,' sanoi Turun kauppias ja minä lisään vielä siihen: Jumala varjelkoon heidän kanssaan tekemisiin joutumasta. Mutta asiaan taas. Tällä kerralla ei taida tämän parempaa tulla. Sinun on nyt meneminen tyhjänä kotiasi. Ensiksi on tuo poika nahjus saatava tieltä pois. Mutta en tahtoisi häväistä hyvää nimeäni tekemällä hänelle vääryyttä. Varrotaan vähä aikaa, ehkä aukenee jokin kuoppa, johon saan hänen oikeudella sysätä. Sen vaan vannon ett'ei hän ikinä Paavolassa isäntänä ole eikä myös tyttärentäni saa. Sinun on taloni, tavarani ja tyttärentäni niin, kuin kaupпамme on ollut, ole varma siitä. Ole vaan niin hyvä, että vartoot niin kauvan, kun olen ennättänyt purkaa tuon naurettavan kaupan, nuorten välillä. Sen teen pian ja perustuksia myöten."

— "Vartoonhan aivan kernaasti. Varrotaan vähempiäki lahjoja." Lasit tyhjennettiin ja kädet lyötiin kaupan vahvistukseksi. Yö kului juodessa ja reuhkatessa.

Aamulla lähti Matti matkaansa, toivotettuaan isännälle hyvää onnea asioita toimittaissaan. Lyyliä ei hän nähnyt, hän näki vaan komean talon ja paljon muuta rikkautta. Se häntä parhaiten huvittikin. Lyylin oli hän vaan niiden muassa saava.

VII.

Kavaluus.

Talven tultua alkoi Suomessa levitä paha uutinen. Venäläiset, niin kerrottiin, olivat taas tulossa Suomeen. He olivat jo ko'onnet joukkojansa rajalle. Siitä ei sentään pahemmin säikähdetty, eihän siitä ollut vielä pitkä aika kulunut, kun he täällä olivat olleet. Siihen oli jo totuttu.

Kaikeksi onnettomuudeksi toteutui tuo uutinen jo Helmikuussa. Silloin kutsuttiin sotaan kaikki sotilaat. Paavola oli rustholli. Sieltäkin lähti ratsumies isänmaata varjelemaan. Mutta sodan aikana ei piisannutkaan yksi mies sotatoimiin. Olihan hän aina kuoleman vaarassa ja hänen kaaduttuaan täytyi olla heti toinen sijassaan. Täytyi olla varamies tiedossa.

Siinä näki Paavolan isäntä hyvän tilaisuuden saadaksensa Hanneksen tieltään pois, kentiesi iäti päiväksi. "Sillä," niin kun isäntä sanoi, "eipä taitaisi tyttöä miehelle menemään saada niin kau'an, kun Hannes olisi saapuvilla eikä ilkeä omalle lapselleen ruveta julkista väkivaltaa tekemään." Tuon tuumansa piti hän kuitenkin salassa.

Eräänä Helmikuun iltana sai Hannes kutsun isännän kammariin. Hän meni arvelen tulevan puheen tuosta rakkausasiasta, jonka Lyyli oli sanonut isälleen ilmottaneensa.

"Nyt on taas sota maassamme," lausui isäntä niin vakavana, kuin voi.

"Niin kuuluu," vastasi Hannes ihmetellen, miksi isäntä hänelle sellaisia asioita puhui.

— "Sinne nyt rientää Suomen nuorukaisia kilvassa." Hannes ei vastannut.

— "Etkö haluaisi sinäkin mennä kurittamaan tuota ilkeätä Ryssää?"

Ei vastausta.

— "Minä tarkoitan, etkö rupeisi meidän sotamieheksi, jos nykyinen sattuisi kaatumaan?"

Hannes oli miettivän näköinen. Viimein hän vastasi: "minähän olen vielä liian nuori, en taitaisi kelvatakaan."

"Ei se haita mitään; kyllä sinä kelpaat," vakuutti isäntä.

"Pelkään, ett'eivät vanhempani laske minua," jatkoi Hannes.

"Kyllä siihen neuvo tiedetään," selitti isäntä, pudistaen päätänsä, huomattuansa väärällä puolen alkaneensa ja kokien mieltä ja sovitella sanojaan paremmin.

Hetkisen äänettömyyden perästä alkoi hän taas puhua. "Minä," hän sanoi, "olen kuullut puhuttavan, että ai'ot vävykseni. Onko siinä perää?" — Se oli ensi kerta kun hän mainitsi siitä hänelle. —

Hannes mietti hiukan. "Minä," hän lausui tyynenä, "olen rakastanut ja rakastan vieläkin tytärtänne ja hän, — hän on vastannut."

— "Teillä ovat kaupat?" Hannes ei kieltänyt.

"Mutta," lausui isäntä vihaansa hilliten, niin vakavana, kuin suinkin saatti, "on vähän vaikeata antaa sinulle häntä vaimoksesi; olethan aivan köyhä."

Hannes oli ääneti.

"Mutta," isäntä jatkoi, "nyt saat tilaisuuden ansaita hänen jos rupeat sotamieheksi ja jos Herra kenties säästää, niin lupaan hänen sinulle." Sitä lausuessaan katsoi hän epäillen ympärilleen ja hiljensi äänensä. Mutta Hannes ei sitä huomannut. Hänen rakkauden jalostama, yksinkertainen sydämensä ei voinut käsittää maailman kavaluutta. Hän pyysi vaan mietintö aikaa huomiseksi, johon isäntä suostui ja iloitsi onnistumisestansa.

Heti isännästä päästyään, pistäytyi hän Lyylin luokse. "Isäsi," hän kuiskasi, "on luvannut sinun minulle."

"Mitä sanoit? Puhuitko totta, vai valhetta?" kysyi Lyyli maltittomana.

"Totta puhuin," vakuutti Hannes; ja hän kertoi koko asian Lyylille, joka sen kuultuaan vaaleni.

"Se on liian kova ehto minun tähteni," lausui hän surullisesti silmäillen Hannesta.

"Sinun tähtesi, armaani, olen valmis tekemään mitä tahansa, kun se vaan on suinkin mahdollista," vastasi Hannes. "Minä lähden sotaan, jos nykyinen meidän sotamies kuolee ja jos sinä sen myönnät. Jos siellä menettäisin henkeni, tiedän sen uhranneeni isänmaalleni sinun tähtesi. Moni on menettänyt elämänsä huonompainkin asiain ja palkintoin tähden. Ja jos taas terveenä palaan, olemme onnellisimmat maailmassa. Etkö, rakkaani, suostu aikomukseeni?"

Lyyli huokasi. Hän näytti levottomalta kuullessaan Hanneksen puheita. "Minä," lausui hän hetken kuluttua, "pelkään, että, jos sotaan menet, et sieltä ikinä enää palaa; olen kuullut isäni usein puhuvan meiltä joka sodassa kaatuneen miehen, jopa useimmankin ja se varmaan on myös sinun osaksesi tuleva. Mutta en kuitenkaan tahdo estää sinua; sitä vaan pyydän, elä mene minun tähteni, vaan velvollisuuden tunnon tähden isänmaatasi kohtaan."

Hannes katsoi Lyyliin ilosta kiiltävin silmin. "Ajatukseni olen jo lausunut," hän sanoi. "Se on siis päätetty. Minä annan isännälle lupaukseni."

Lyyli nyykäytti päätään tyytyväisyytensä osotteeksi. Hannes lähti vanhempainsa luokse kuullaksensa heidän mieltänsä. Äiti oli vastaan koko tuumaa, mutta isä lausui: "Ei sota sorra eikä kuollo kaada, jos ei salli suuri Luoja." Viimein myöntyi äitikin. Asiain oikean laidan he arvasivat, vaikk'ei Hannes siitä mitään puhunut. He arvelivat sitte kuitenkin tuon rakkaus-seikan, josta olivat kuulleet puhuttavan ja jonka ennustivat onnettomuutta tuottavan, tyhjään raukeevan, kun nuoret tulisivat erilleen, jos Hanneksen olisi sotaan lähteminen.

Lyyli sillä aikaa yksin ollessaan ei voinut estää epäileviä ajatuksia päähänsä tunkeumasta. Hän ei voinut enää uskoa isänsä lupauksia; hän pelkäsi kavaluutta; hän muisti isänsä ilkeän hymyn ja uhkaukset sillä ai'alla, kun häntä tahdottiin Katajan Matin vaimoksi. Hän ihmetteli, miksi hän oli saanut olla siitä saakka omilla oloillaan eikä oltu Hanneksellekaan mitään virkattu, mutta sitä selvemmin luuli hän käsittävänsä, miksi Hannesta vaadittiin sotamieheksi. Siitä päätti hän kuitenkin olla puhumatta hänelle, koska asia ei siitä paranisi. Hän kärsi yksin epäilyksensä raskauttamatta sillä armaansa sydäntä, joka muutenkin oli hänen tähtensä saanut paljon kärsiä.

Seuraavana aamuna ilmotti Hannes isännälle, tahtovansa ottaa vastaan tarjotun viran. Isäntä oli iloinen nähdessään aikomuksensa niin hyvin menestyneen.

"Varusta siis itsesi valmiiksi," lausui hän, "kolmen päivän perästä saat lähteä matkaan."

"Kolmen päivän perästä," kertoi Hannes hämillään, sillä hän toivoi pidempää harjoitus aikaa.

"Niin, kun sanoin," vakuutti isäntä. "Meiltä sodassa oleva mies makaa sairaana ja sinä saat astua hänen siaansa." Tuon pikaisen lähdön oli isäntä kyllä jo tiennyt Hannesta viekotellessaankin, mutta hän tahtoi sen pitää salassa, saadakseen hänen paremmin suostumaan. Nyt oli jo asia varma, koska hän oli jo lupauksensa lausunut, eikä muuta enää tarvinnut, kuin saada hän vaan lähtemään — sitä parempi, jos ijäksi päiväksi, ja sitä juuri isäntä hartaimmin toivoikin. Hanneksella ei ollut muuta neuvoa, kun tyytyä käskyyn ja valmistaa itsensä matkaan ja tarkemmin mietittyään olisi hän tahtonut jo seuraavana päivänä lähteä taistelemaan maansa edestä ja ansaitsemaan ihanaa palkintoansa, jonka varmaan uskoi saavansa takaisin tultuansa, jos sitä ennen ei olisi päässyt vartoomaan häntä toiseen maailmaan, vuodattaneena sydänverensä viimeisellä tappelutantereella kalliimpainsa tähden. Lyyli sitä vastaan hämmästyti paremmin, sillä hänen hempeä naisen sydämensä kauhistui sodan veren vuodatuksia ja maailman murhan intoa ja vihaa. Hän oli vieras tämän maailman melskeille, mutta hänen kuitenkin täytyi antaa parhaimman aarteensa turman suuhun. Sitä ennen toivoi hän sulhonsa pääsevän vaan kotona sotamiehenä olemalla, tarvitsematta tappeluin melskeisin käydä. Mutta hän ei sittekään sanallakaan estänyt Hannesta, vaan kehoitti häntä uljaalla mielellä täyttämään mitä tarvis vaati ja mitä osaksi oli langennut.

Vielä kerran saivat rakastajat tilaisuuden tyhjentää toisellensa sydämensä tunteet.

"Mutta," lausui Lyyli lopuksi, "minä pelkään ja aavistan, että meitä petetään. Syntiä on puhua ja ajatellakin sellaista isästänsä, mutta minä en voi tukahuttaa aavistustani, joka sanoo, että hän lähettää sinun sotaan päästäksensä sinusta ja sitte — sitte —" kyyneleet virtasivat hänen silmistään ja puheensa loppui.

"Elä pelkää," lohdutti Hannes, joka ymmärsi, mitä Lyyli tarkotti, "onhan hän kuitenkin isäsi."

— "On kyllä, mutta viina villitsee viisasten mielet ja tekee isänkin sydämen kivikovaksi."

"Ole kuitenkin rauhassa!" lausui Hannes, sillä hänen olivat samat tunteet vallottaneet, jonka tähden

ei hänkään voinut parempaa lohdutusta antaa armaalleen. "Minä pyydän vieläkin," jatkoi hän, "jos voit minun unhottaa, niin tee se. Minä rakastan sinua niin paljon, etten sallisi minun tähteni joutuvan onnettomuuteen; en tiedä jos enää koskaan palaan. Jos luulet onnesi saavuttavasi, niin elä hylkää sen tilaisuuksia minun tähteni."

— "Ei, ei, minä en unhota sinua milloinkaan. Minä vannon, että, jos en sinun omaksesi pääse täällä maailmassa, olen mullan morsian. Tuolla synkän haudan toisella puolella ei sitä enää kukaan estä, pysykäämme puhtaina, niin saamme siellä toisemme tavata;" ja suutelolla vahvistivat rakastajat lupauksensa.

Määrätty päivä joutui ja Hanneksen täytyi lähteä. Isännän läsnä ollessa ei hän uskaltanut mitään puhua armaalleen. Mutta rakastavaisten silmät puhuivat paljoa enemmän, kuin parhain puheniekka sillä ajalla ennättäisi sanoiksi ladella. Jäähyväiset olivat pian sanotut. Isäntä kätteli kylmäkiskoisesti ja toivotti hänelle onnea suullaan, mutta sydämellään onnettomuutta. Väki ivaili Paavolan nuoresta isännästä tehtävän sotaherran ennen, kun hänelle tytär ja talo annetaan. Lyyli ei puhunut mitään; hän ei itkenyt, hän ei valittanut, hän kärsi kaikki salaisesti sydämessään, seuraten silmillään sulhoaan, joka uljaasti, vaikka raskautetuin sydämin, ratsasti pois. Hänen sydämensä oli lii'aksi täynnä voidakseen sitä kyyneleittä tyhjentää. Vasta sitte, kun hän, joka oli hänen ainoa ystävänsä ja turvansa ollut, oli kadonnut silmäinsä edestä, vetäytyi hän kammariinsa, jossa antoi vapaan vallan tunteilleen. "Nyt," hän lausui, "ei ole enää mitään ystävää, ei mitään turvaa, ei mitään lohdutusta; ei yhtään ystävällistä sanaa eikä lempeätä silmäystä; nyt olen yksin maailmassa. Synti ja pahuus siellä ja täällä törkeimmässä muodossaan ympäröivät minua; viinan tulvan laineiden kuohu ja tyrsky murtaa ympäriinsä maahan kaikki ihmisyden, jonka raunioiden alle se on murtava minunkin, ja miks'eikös se sitä tekisi; voi, jos se sen jo pian tekisi ja päästäisi minun kurjan kärsimyksistäni! — Hyvästi armaani, hyvästi sydämeni valittu! Sinua en enää näe, etkä sinä näe minua täällä maailmassa; minä tunnen maailman synkistytävän eloni, pian se on sen katkaisevakin. Elämäni on synkkä, kuin hauta, mutta pian on se kirkastuva entistä valoisammaksi."

VIII.

Vielä kavaluutta.

Hanneksen lähdön jälkeen oli Lyyli, kuin kukkanen sateettomalla kesällä; hän lakastui ja riutui vähitellen. Hänen isänsä ei sitä kuitenkaan huomannut ja, jos huomasiikin ei pitänyt väliä. Hän jatkoi entistä elämäänsä, jossa yhä edistyi, mutta onnettomuudekseen aina pahaan päin. Nyt oli hän erittäin hyvillään, saatuaan Hanneksen pois tieltään; olihan nyt toivoa saada Lyyli suostumaan naimiskauppaan Katajan rusthollarin kanssa; voihan tuon poika nahjuksen palaamisen tehdä Lyylille hyvin epäiltäväksi. Hänen turmeltunut sydämensä ei voinut käsittää unhottumatonta liittoa kahden puhtaasti rakastavan sydämen välillä; hän luuli sen olevan yhtä pian rikotun, kuin hänen viinapäissään annetut lupauksensa. Epäilytti ja kammotti häntä kuitenkin vähän Hannekselle antamansa lupauksen rikkominen, sillä joku salainen ääni kuiskasi hänen muuten jo kivikovaksi paatuneesen sydämeensä, että tuollainen julma rikos kuitenkin kerran tulee kostetuksi. Mutta itseksensä kuitenkin hän salaisella, pirullisella voittoriemulla kerskaili ettei ollut kukaan, paitsi Hannes sitä kuullut, unhottaen, että kolmaskin, nimittäin Jumala, siinä saapuvilla oli ollut. Oli miten olkoon, mutta hän päätti ryhtyä taas toimeen. Se kuitenkin jäi jäämistään aina kesään asti.

Eräänä Heinäkuun iltana tapaamme isännän taas tyttärensä kammarissa.

"No," lausui hän tavallista lempeämmällä äänellä. "No, joko nyt olet huomannut hourupäisyytesi ja unhottanut Hanneksen?"

"Mitä? Minäkö unhottaisin hänen," vastasi Lyyli pikaisesti. "En koskaan tee sitä; miksi sitä kysyttekään? Olettehan luvannut antaa minun hänelle vaimoksi."

Isäntä pudisti päätänsä ja kirosi itseksensä. "Minäkö luvannut sinun hänelle?" ärjäsi hän vihassaan. "Kuka tuonlaisia juoruja on levittänyt? Vai minä olisin tuonlaisia naurettavia tehnyt!"

Lyyli säikähti. "Nyt tiedän," lausui hän itselleen, "mitä on edessäni. Niin kävi, kuin aavistinkin."

Isäntä jatkoi: "nyt siis on aika mennäksesi miehelle, vapauttaaksesi vanhaa isääsi talon toimista."

"Ei, isä kultani," lausui Lyyli rukoilevalla äänellä, laskien polvilleen isänsä eteen. "Elkää pakottako minua siihen; minä en ole tottelematon, käskekää mihin muuhun hyvänsä, niin täytän tahtonne, mutta tässä en sitä voi. Armahtakaa minua ja sallikaa minun olla yksin. Ettehän muutenkaan minulle, omalle lapsellenne, pahaa toivo ettekä toimita, miksikä siis tässä sitä tekisitte. Minä rukoilen ja pyydän — — —"

"Vaiti!" tiuskasi isänsä. "Lopeta! jo olen kyllin kuullut. Sinä saatat vihani kuohumaan. Tuo poika, jota sanot rakastavasi, on mennyt sotaan, josta hän ei ikinä enää palaa. Tästä vastaan hangottelemisestasi on loppu tehtävä; minä en voi sitä enempää kärsiä. Tiedäthän, että olen isäsi ja että minulla on valta naittaa sinun kenelle tahdon, siinä ei tule sinun juonesi kysymykseen. Nyt on tahtoni, että Katajan Matti nai sinun ja tulee meille isännäksi. Ensi Lauvantaina tulee hän meille ja Sunnuntaina vietetään kihlajaiset. Ja sen sanon, että jos pienenkin vastahakoisuuden sinussa huomaan, niin varo, varo, en tiedä sitte enää mitä teen."

"Voi isäni!" rukoili Lyyli. "Minä en voi rakastaa Mattia enkä — —"

"Vaiti!" ärjäsi isäntä. "Tässä ei ole kysymystä sinun rakkaudestasi. Asia on jo päätetty; ei mitään puolustuksia enää." Viimiset sanansa lausui hän ulos astuessaan. Lyyli jäi yksin kammariinsa. Hän ei tiennyt mitä olisi ajatellut. Hän tiesi, ettei isänsä puhunut turhia, sen hän oli usein tullut näkemään. Hän ei voinut mitenkään suostua isänsä tahtoon; hän oli antanut Hannekselle lupauksensa, jota hän ei voinut eikä tahtonut rikkoa, siihen, niin päätti hän, ei voisi häntä koko maailmakaan pakottaa. Mutta hän oli vaan heikko turvaton nainen; mitä oli siis hänen tekeminen? Niitä ajatellessaan joutui hän kokonaan häiriöön. Hän rakasti Hannesta, hän kammosi ja inhosi Mattia. Sen hän tiesi, muu kaikki oli synkkää ja pimeää. Ainoa päätöksensä oli pitää pyhänä Hannekselle antama lupauksensa ja seurata sydämensä hartainta halua, muun kaiken jätti hän sattumuksen ohjattavaksi.

Koko viikon oli hän kuin sairas. Hän ei puhunut kenellekään mitään; kukaan ei puhunut hänelle mitään. Yksinään käveli hän usein Leppäniemen kalliolle, joka oli hänelle rakas paikka. Siellä oli hän kerran vannonut rakastavansa Hannesta, siellä olivat he vannoneet uskollisuutta toiselleen. Siellä hän hetkeksi unhotti tuskansa, muistelllessaan armastansa. Isäänsä hän ei usein nähnyt eikä hänelle mitään puhunut, sillä hän tiesi kaiken avun toivon olevan turhan mieheltä, jolta viina oli sydämen jäädyttänyt. Hän vartosi vaan Sunnuntaita tietämättä, miten asia oli päättyvä.

IX.

Seikat selviävät.

Lauvantai-ilta joutui. Lepopäivän rauha näytti laskeuvan yli koko luonnon. Kirkon kelloin ääni kaikui juhlallisesti raittiissa kesä-ilmassa, julistaen rauhaa ja sovintoa sitä kaipaaville, kuormia kantaville ihmis-sydämille. Viikon töistä väsyneinä kulkivat ihmiset kotiinsa, laskivat työaseensa nauloille ja vartoivat hiljaisina illallistansa.

Paavolassa löytyi kuitenkin yksi sydän joka ei saanut rauhaa eikä lepoa maailmassa, sydän jolle maailma tuntui synkältä korvelta, jossa raatelevaiset pedot kiljuen ja murhaa himoten, kavalasti kierrellen etsivät saalistansa. Oli nuori naisen sydän, täynnä rakkautta ja viattomuutta, joka huokaili sortumaisillaan maahan murtavan taakan alla, jota ei voinut lievittää lepopäivän rauha eikä kelloin sovintoa julistaen kaikua ääni, joka kuului lahden ylitse; oli neito, jonka koko maailma oli hylännyt — ei hylännyt, vaan tahtoi käyttää omana välikappaleenansa, tahtoi upottaa hänen syvyyteen, ikuiseseen onnettomuuteen ja kiusaukseen; oli neito, jonka tunteita maailma ei tuntenut — ei, tunsu kyllä, mutta tahtoi niitä sortaa ja tukahduttaa; oli neito, jonka onnen tuo monen mielestä ihmisen onnea taivaaseen asti korottava rikkaus oli muuttanut suurimmaksi onnettomuudeksi; oli heikko nainen, jolla ei ollut yhtään turvaa eikä puolustajaa väkivaltaa vastaan. Hän oli Lyyli, rikkaan Paavolan rusthollarin ainoa tytär. Hän oli tavallisuuden mukaan toimittanut askarensa, mutta oli ollut hyvin kummallisen luontoinen. Hän ei puhunut, hän ei nauranut eikä itkenytäkään, näkyi vaan paljon kärsivän sisällistä tuskaa.

Väki puhui: "Huomenna, kuulemma, on meillä kihlajaiset; mutta tuo sotilas-poika, mihinkäs hän jää, koska meidän tyttären saakin Katajan Matti. Kuuluuhan isäntä luvanneen ottaa Hanneksen vävykseen, jos hän sodasta palaisi, mutta se lieneekin sitte paljasta akkain juorua. Mutta miksikäs Lyyli on niin surullinen. Pakottaneeko isäntä häntä väkisin Matille menemään."

Senlaisia puheita oli Lyylikin kuullut sivultapäin, mutta hän ei vastannut mitään eikä kukaan häneltä kysynytäkään. Väen illallisella ollessa katosi hän. Hän ei ollut kammarissaan, ei isänsä luona; piiat eivät häntä mistään löyneet. Siitä ei kuitenkaan enempää puhuttu eikä sitä ihmetelty; olihan hän usein sillä tavalla kadonnut ja aina takaisin tullut; olihan hänellä tapana usein kävellä vainioilla kesä-iltoina. Siellä arveltiin hänen nytkin olevan. Oli se kuitenkin vähän kummallista, kun häntä ei ruvennut kuulumaan eikä näkymään. Pitihän tulla sulhasmiehiä sinä iltana. Lyyli oli kun olikin kadoksissa.

Me tapaamme hänen vanhassa rakkaassa paikassaan, Leppäniemen kalliolla, istumassa. Hän oli aivan ääneti. Hänen sydämensä oli liiaksi täynnä purkaakseen sitä sanoilla eli kyynelillä, ajatuksetkaan eivät tahtoneet oikein sujua. Ympärillään humisi vieno tuulen henki viljakkaissa lehtipuissa, ikäänkuin kehtolaulua soittain. Pienet lintuset livertelivät kiitosta luojalleen ja hyppivät oksalta oksalle. Ne katselivat surullisesti puun juurella kyyneleitä vuodattavaa ihanaa neitoa; ne aikoivat lauluillaan lievittää surevan ihmislapsen surua ja kaihoa. Hänen jalkainsa juuressa hymyilivät kukat tuoksuen ja seisovat totisina ikäänkuin yön virvottavaa kastetta varroten ja kesän pian katoovaa ihanuutta nauttien. Vieressään, vaikka paljoa alempana, loiskuivat kirkkaan R—veden aallot kallioista rantaa vastaan ja palasivat siitä takaisin, ikäänkuin leikitellen suudellen sen jyrkkää, viheriäitä vesoja ja sammalia kasvavaa nurmea. Luonnon ihanuus vaikutti kuitenkin häneen niin paljon, että hän hetken perästä voi tunteitansa pukea huokauksiin.

"Voi!" huokasi hän, "ei ole siitä vielä pitkä aika kulunut, kun tässä vannoin rakkauteni hänelle, joka nyt on kaukana sodan melskeessä, kukaties siellä jo sortunutkin. Silloin olimme onnellisia likistäissämme toistamme rintaamme vasten, vaikka jo hyvin tiesimme, miten meidän oli käyvä; silloin olin onnellisin neito maailmassa, sillä nojasinhan rintaan, jossa olin löytänyt vastineen omalle sydämelleni, rintaan, jossa olin löytänyt kaikki, mitä vaan hyvää maailmassa toivoin. Mutta voi! Onnellisuus ei kestänyt kauvan. Hän on nyt poissa. Oi, jospa hän vaan täällä olisi, niin varmaankaan eivät asiat olisi näin!" ja hän antoi vallan kyynelilleen, jotka virtana valuiivat hänen surun kalventamille poskilleen.

"Minä olin," jatkoi hän itsekseen, "onnellinen lapsi, minulla olivat onnelliset vanhemmat. Mutta oi, kuolema oli armoton, se vei minulta äidin; oi! miks'ei se vienyt minuakin äitini seurassa kärsimästä maailman surkeutta, miksi minun piti tänne jäädä? — Minulle jäi kuitenkin isä, mutta hänen on vielä julmempi ja paljoa kavalampi vihollinen, kuin kuolema, nimittäin tuo kirottu viina minulta ryöstänyt ja upottanut myrkkyaaltohinsa. Se on vielä hirveämpää; äitini tiedän tapaavani haudan tuolla puolella kirkkaana ja onnellisena, mutta — mihin on isäni joutuva? Voi sinä kirottu viina! Kuinka monen ihmisen maallisen onnen olet turmellut, kuinka monta ihmistä kadotuksen syvyyteen upottanut ja vielä upottava olet; kuinka monen turvattoman naisen ja viattoman lapsen vuodatettuihin kyyneleihin olet alkusyynä ollut!

"Minä olen rikkaan isän lapsi; moni köyhä kadehtii minua sen tähden ja ihailee onneani, tietämättä, että monta kertaa olen huo'annut ja nytkin verikyneleisin sydämin huokaan: voi! miksi olen rikas? miks'en ole köyhä? Rikkaus on sortanut minun onneni; sen se on tehnyt monelle muulle ja tekee vieläkin. Voi sinä maailman tavara, voi maailman kunnia! Minä hylkäisin mielelläni teidät molemmat, jos voisin saada takaisin armaani ja elämäni onnen, tahi edes toivon, saadakseni hänen eli, jos hän surmansa sodassa saa, rauhan varrota siksi, kun pääsen haudan toiselle puolelle, jossa ei enää kukaan häntä minulta pyydä ryöstää. Oi! Minä olen onnettomin nainen maan päällä. Minulla ei ole äitiä; isä minulla on, mutta hänen sydämensä on viina karaissut kivikovaksi. Hän pitää minua kauppatavaranaan, voittaakseen rikkautta, jota hänellä jo kyllin on; hän ei tahdo tuntea sydämeni tunteita, vaan polkee niitä jalkainsa alle; hän ei tunnusta minulle ihmisarvoa. Minulla ei ole enää turvaa eikä puolustajaa täällä; ainoa, joka minulla oli, on kavaluudella ja petoksella minulta viekoteltu. Voi minua onnetonta tyttöä. Kotona minua jo varmaanki vartoo mies, jonka kasvoja en koskaan soisi näkeväni; ennen soisin itseni tuhat kertaa maan alle, ennen kun menisin hänelle, rikkoon lupaukseni, jonka Hannekselle vannoin. Miten tämä on päättävä? Voi, äitini; jos tietäisit Lyylisi tuskan ja ahdistuksen, niin varmaan tulisit sitä lievittämään. Mutta se on turhaa! Hän on poissa. — Voi tunnoton isä! Miksi et pelasta tytärtäsi?" Ja taas saivat kyneleet vallan. — Ja puut humisivat niin surullisen vienosti, lintuin laulukin oli jo vai'ennut. Kukat notkistivat surullisesti päitänsä kosteaan maahan ja laineiden loiske oli tau'onnut. Ilta oli muuttunut kesäisen yön tummaksi hämäräksi; yhä istui neito puun juurella itkien. Hetken perästä hän nousi seisaallensa. Hän katseli veden kirkkaalle pinnalle. Siellä näkyi ikäänkuin veden neitoja onnellisina, hymyilevinä, soitellen uiskentelemassa. Hän katseli tarkemmin: yhä selvemmin näkyivät neitoset, yhä suloisemmalta tuntui heidän soittonsa; yhä himmeämmäksi muuttui maa ja taivas, yhä heikommiksi tulivat voimansa. Hän yhä vaan katseli. Veden neidot olivat niin ystävällisen näköisiä, ne viittailivat hänelle ikäänkun olisivat tahtoneet lausua: "tule meidän seuraamme itkevä impi; täällä ei ole huolta eikä surua." Hän vaan seisoi ja katseli, huomaamatta, että murhe oli vaivuttanut hänen voimansa. Tietämättänsä, tuntemattansa vaipui hän polvilleen ja putosi jyrkältä kalliolta — veteen, jossa veden neidot häntä tervehtivät siskokseen. Vieno huudahdus ja vähäinen loiskahdus ilmoitti tapauksen olleen aivan todellisen eikä minkään mielikuvitelman. Riutuneet voimansa

ja säikähdyksensä eivät sallineet hänelle pelastusta; hän painui veteen lausuen: "hyvästi tuskat ja kärsimykset; hyvästi armaani, olin uskollinen kuolemaani asti, hyvästi isäni, minä rukoilen puolestasi!" Ja metsä soitti niin surullisesti, kukkaset painoivat päänsä lähemmäksi maata ja veden väreet raukenivat. — — —

Illalla auringon laskeutua saapui sulhanen, Katajan Matti, seuransa Paavolaan. Isäntä oli häntä vastaan ottamassa, mutta morsianta, Lyyliä, ei näkynytkään. Sulhasen seurassa olevat miehet saivat toimekseen hakea hänen; luultiin, näet, hänen vaan olevan sulhoansa piilossa tavallisuuden mukaan. Mutta kaikkein kummaksi hakeminen oli turhaa; kukaan ei ollut häntä nähnyt vähiin aikoihin. Isännän ajatuksiin lensi jo paha aavistus, joka sai hänen hetkeksi miettimään tekoansa. Viinalla, jota otettiin pitkät ryypyt väyryn tervetuliaisiksi, sammutettiin kaikki vaikeat ajatukset. Lyyli jäi, kun jäikin löytämättä eikä häntä kotiin kuulunut sinä päivänä; hakeminen jätettiin aamun työksi, mutta toivottiin hänen hakemattakin yöllä löytyvän.

Asetuttiin levolle. Isäntä meni yksin kammariinsa. Hän vaipui raskaasen unen horrokseen. Yht'äkkiä näki hän oven aukenevan ja sisään astui olento, jonka hän vaivalla tunsi Lyyliksi. Hänen vaatteensa olivat lumivalkeat, joista kiilsivät useita kirkkaita vesi pisaroita. Verhottomassa päässään kantoi hän vesiruohoista sidottua seppelettä. Hän ei enää ollut surullisen näköinen, miten ennen, vaan suunsa oli vienossa hymyssä, silmistään loisti rauha ja kasvoiltaan kuvasti kirkkaus, joka osotti onnea ja tyytyväisyyttä. Enkelin kaltaisena lähestyi hän isäänsä ja käsiään häntä kohden ojentaen hymyili hän niin autuaallisesti, mutta suustaan ei kuulunut yhtään sanaa. Nähtyään hänen, hämmästytti isäntä tunnottomaksi, sillä hän heti huomasi sen ei olevan todellisen Lyylin, jota vielä vahvasti haamun äkinäinen katoaminen.

Hetken kuluttua oli isäntä selinnyt unestaan. Näkynsä muisti hän aivan selvästi ja sen tarkoituksen hän tiesi vielä selvemmästi. Nyt tiesi hän, missä Lyyli oli ja sen, kuka hänen sinne pakottanut oli, tiesi hän vielä paremmin. Mitään järellistä ajatusta aivoihinsa saamatta käveli hän vapisten paikasta toiseen aamuun saakka.

Aamun tultua ruvettiin toden teolla Lyyliä etsimään, mutta yhtä turhaan, kuin illallakin. Isäntä kuulusti piioilta, missä hän tapasi käydä useimmin ja vastaukseksi sai kuulla hänen Leppäniemen kalliolla monta iltaa viettäneen. Sinne kiirehti isäntä kenellekään sanaakaan lausumatta. Tultuaan paikalle, ei hän mitään erinomaista havainnut, mutta tarkemmin silmäiltyään, näki hän muutamia sammaltukkoja uivan vedessä, johon olivat kallion reunasta irtautuneena pudonneet. Mielipuolen tapaisena oli hän vähällä syöstä itsensä järveen, mutta sen sijaan hän kuitenkin juoksi kotiinsa huutaen: "arvasinhan sen! Voi minua onnetonta murhamiestä! Voi tyttärentäni!" — — —

Puolipäivän aikana makasi Lyyli jo kauniine vaalean punasine poskineen kammarissaan. Hän näkyi saavuttaneen nyt sen levon ja rauhan, jota hänellä ei ennen ollut. Hänen kasvonsa eivät enää näyttäneet kärsivän, surevan neidon, vaan hiljaista, levollista rauhaa ja onnellisuutta nauttivan ja sitä muillekin julistavan enkelin kasvoilta. Niitä katsellessaan lausui isäntä kyynelisin:

"Voi Lyylini! Jospa sinun vielä takaisin saisin, niin jo tietäisin mitä tekisin, mutta se on mahdotonta; sinä olet jo jättänyt minun. Minä olen sinun murhannut, armas tyttärentäni! Oi! tämä on hirveää; en voi tätä kestää!" ja hän itki, kuin pieni lapsi. Nyt ei enää kelvannut viina lohduttajaksi. — Kun perkele on mielestensä kyllin syvälle upottanut saaliinsa, niin hänkin kieltää viimein lohdutuksensa ja ivaa ja pilkkaa onnettoman ahdistuksia; niin kävi Paavolan isännällekin. Hänelle ei kuulunut lohdutusta pahasta eikä hyvästä, hän joutui mielipuolen kaltaiseksi, jommoisena ollessaan yhä vaan rukoili tyttärensä jättämään hänet ja pakenemaan murhaajaansa, omaa isäänsä. Parin päivän perästä tointui hän kuitenkin.

Katajan Matti aikoi ensin kylmällä sydämellä seurata asian juoksua niihin osaa ottamatta, mutta nähtyään Lyylin ihanana lepäävän hengetönnä, puhkesi häneltäkin huokaus: "Ah! kuinka ihanaa olisi ollut nimittää sinua omaksensa tahi olla edes vapaa turmiostasi, mutta sitä kauheampaa on tietää olleensa välikappaleena, jolla kukoistava onnesi murrettiin, sinä kiilana, jolla puhdas sydämesi ai'ottiin erottaa valitustasi, mutta jota ennen se mursi ja katkasi elämäsi. Oi! elä kanna päälleni kaikkivaltiaan tuomarin edessä, vaikka en kenenkään sääliä, sitä vähemmän sinun, ansaitse." Hän läksi Paavolasta, johon sen perään ei koskaan enää tullut.

Kylään levisi sanoma, ettei Paavolan asiat olleet oikein hyvin. Tytär, Lyyli, oli kuollut veteen, johon oli pudonnut Leppäniemen kalliolta, isäntä oli mielipuolen tapaisena surusta y.m.

Seuraavana Sunnuntai-aamuna oli musta ruumiskirstu kirkkomaan portilla, väkeä mustana ympärillä. Pappi ja lukkari tulivat, joka viimeksi mainittu alotti virren, neljä nuorta miestä tarttui liinoihin, joilla he kantoivat vainajan viimiseen lepokammioonsa; saattojoukko seurasi perässä. Pian oli toimitus päätetty ja niin oli Paavolan Lyyli kadonnut maailmasta. Moni silmä välkkyi kyynelistä, moni sydän sykki entistä tiuhempaan; moni tietämätön kuiskasi hiljakseen: "enkelit eivät asu maassa, ruusut eivät kukoista

kau'an!" Kukkasat kumartelivat tuulen tuudittelemina, ikään kun tahtoen lausua: "rauha nukkuneille!" Kerttu visersi pensaassa, osottaen tahtovansa toivoa samaa. Muutaman päivän perästä osotti harmaaksi maalattu, puinen risti kummun, jonka alla Paavolan Ruusu rauhallisesti lepäsi äitivainajansa rinnalla. —

Katajan rusthollissa M—n pitäjässä makasi nuorukainen vuoteessaan. Hän oli äsken palannut kylästä, ihmisten huhun mukaan kosiomatkalta ja sitten heti vaipunut sairaaksi. Hän näytti kuitenkin enemmän hengellisesti, kuin ruumiillisesti sairaalta. Levotonna paiskeli hän itseään paikasta toiseen ja käänteli houreen tapaisesti silmiään sinne tänne, asetti käsiään eteensä ja lausui: "Pakene minusta ihana, viaton neito! Minä en ollut syypää kuolemaasi; se on isäsi asia, minä olin vaan välikappaleena." Kukaan ei tiennyt mitä sairas tarkotti, vasta myöhemmin se selveni. Muutaman viikon kuluttua oli Matti, sillä hän sairas oli, teljettynä pieneen kammioon, josta tuon tuostakin kuultiin mielipuolen huutoja ja sadatuksia. Eräänä aamuna, paria vuotta myöhemmin, löydettiin kammion lukittu ovi auki kiskottuna ja vähää jälkepäin onneton asukas M—järven aalloista.

X.

Päätös.

Raskaalla sydämellä oli Hannes lähtenyt Paavolasta. Hänkin oli epäillyt isännän lupauksen totuutta, koska hän oli käyttänyt kaikenlaisia vilppiä häntä kohtaan. Mutta hän ei kuitenkaan voinut uskoa häntä sanaansa pitämättömäksi. Iloisesti toivoen kaikki hyvin päättyvän, kärsi hän kaikki sodan vaivat ja teki urhoollisesti tehtävänsä. Toverinsa kunnioittivat häntä vakavana, kestäväenä sotilaana, joka ei milloinkaan nähnyt säästävän itseänsä eikä henkeänsä siinä, missä sen alttiiksi antamista tarvis vaati. Vaikka hän aina oli tuimimmassa melskeessä, ei hän milloinkaan loukkautunut; kuolema näkyi välttävän häntä. Se tahtoi häntä säästää kestävään tuskaa ja taistelua, joka asemakseen otti hänen sydämensä ja jonka rinnalla sodan vaivat olivat leikkiä vaan.

Mutta Suomen, Hanneksen kaltaisten poikain urhoollisuus ei auttanut pelastamaan maata vihollisen jaloista. Ensin aluksi teki päälliköiden kelvottomuus kaikki toimet turhiksi ja pidätti uroot käymästä Venäläisiä vastaan, vieden niitä yhä edemmäksi pohjoiseen päin siksi, kun viimein kaikki voittojen mahdollisuuskin oli jo ohitse mennyt. Mutta vielä silloinkin näyttivät Suomen pojat miehuuttaan ja kääntyivät tuon tuostakin pakomatkaltaan vihollisiansa vastaan, joista toisinaan kauniita, vaikka seurauksiltaan pieniä, voittoja saaden pelastivat kunniansa. Heidän täytyi kuitenkin sortua ylivallan alle ja jättää maansa kokonaan vihollisen valtaan. Olkijoella tehdyn aselevon mukaan oli Suomen urhojen siirtyminen rakkaasta isänmaastansa Ruotsiin syksytlvella samana vuonna. Mutta vielä sielläkin pysyivät he uljaina lippuinsa alla ja kestivät sittemmin useita rynnäköitä, toivoen siitä apua onnettomalle synnyin maallensa. Mutta se oli kaikki turhaa. Seuraavana syksynä luovutettiin Suomi Venäjälle Haminan rauhassa. Sotilaat saivat palata kotipaikoilleensa; monta ei niitä enää jällellä ollutkaan. Niistä, mitkä miekka oli säästännyt, olivat monenlaiset taudit ja puutokset vielä osansa ottaneet. Heikkoina, horjuvaisina, raajarikkoina palasivat jällellä jääneet uroot, jotka toivorikkaina, rivakkaina olivat lähteneet kotoonsa uhraamaan ruumiinsa ja henkensä isänmaalleen. Kohtalo, jonka alaiseksi Suomi silloin tuli ja vaikka sittemmin onneksi kääntyneenä, oli sangen kova ja se pakottikin monen jättämään syntymämaansa ja muuttamaan "emämaahan," Ruotsiin. — — —

Oli kesäinen ilta v. 1810. K—n pitäjään kirkkoa kohden kulki nuori, riutunut sotilas ratsastaen. Hän oli Paavolan Hannes. Tultuaan hautausmaan portille, astui hän maahan, satoi ratsunsa ohjista aitaan ja kulki itse kalmistoon. Hän tahtoi mennä katsomaan, vieläkö Paavolan emäntävainajan risti oli koristettuna tuoreella kukkaseppeleellä; hän tahtoi nähdä, vieläkö armaansa, jota ansaitsemassa hän oli riuduttanut elämänsä, oli hyvin voiva, vieläkö hän oli pitänyt lupauksensa, jonka teki silloin, kun he yhdessä kävivät ensimmäistä seppelettä viemässä rakastetun emännän ja äitin ristille. Rakastavaisten mielestä tuntuu pienikin odotusaika i'ankaikkisuuden mittaiselta, ja sen tähden tahtovat he saada asioista ja tapahtumista, jotka heitä koskevat, tiedon niin pian, kun vaan on mahdollista. Se hätäisyys pakotti Hanneksenkin poikkeamaan kalmistossa tiedustelemaan Lyylin vointia; hän ei jaksanut varrotta siksi, kun olisi ennättänyt hänen kotiinsa.

Hän lähestyi kumpua. Mutta — olihan siinä aivan lähellä toinenkin risti; kenenkähän se oli? Ja seppele? — siitähän ei ollut enää muuta, kuin muutamia kuivaneita karoja jällellä! Synkkä aavistus sydämessä, riensi hän kiireisin askelin kummulle. Silmänsä eivät olleet pettäneet. Sepelettä ei ollut; lähellä seiso i toinen risti, josta hänen silmänsä heti huomasi sanat: "Tässä lepää — — — Lyyli — — —." Se oli ikäänkun salaman isku Hannekselle; hän astui horjuen askeleen taakse päin ja lausui

tuskallisella äänellä: "Hän on kuollut; kuollut varmaankin minun tähteni! Voi Lyyli, Lyyli!" Ja hänen heikot voimansa pettivät; hän vaipui maahan. Kyyneleitä vuodattaen ja polttavin sydämin siinä ollessaan muisti hän armaansa epäilykset ja ne vaan lisäsivät hänen tuskaansa. Vähitellen tointui hän tilastaan ajatellen: "hyvästi siis maallinen onni, jota niin paljon olen kuvitellut. Pitihän minun tuon tietämänikin, ett'en ole koskaan onnen lempilapsi ollut. Mutta vähät siitä. Minä tyydyn mielelläni osaani, jos vaan hän on ollut onnellinen täältä lähteissään; mutta voi! minä aavistan, että hän on minun onnettoman tähden saanut paljon kärsiä ja kukatiesi minun tähteni murtunutkin. Sen saanen vasta kuulla."

Vapisevana, horjuvin mielin astui hän kalmistosta, nousi ratsulleen ja kulki hiljalleen Paavolaa kohden.

Aurinko oli laskullaan, kun Paavolan pihaan saapui sotilas ratsastaen. "Jokos Hannes tulee?" kyseli väki. Mutta eihän ratsastava sotilas ollut hänen näköisensä. Hannes oli ollut pulska ja reipas, punaposkinen nuorukainen. Tämä sitä vastaan laiha, kalvea ja riutunut kuin varjo. Oli miten oli, mutta sisään astui Hannes, vaikka paljon entisestään muuttuneena.

Talon väellä oli paljo kyselemistä, mutta Hanneksella ei näyttänyt olevan haastelemisen voimaa eikä haluakaan. Hetken perästä tuli isäntä, tervehti häntä tavalla, jonka Hannes tunsu olevan aivan toista laatua, kuin sen katselemisen, minkä sai lähteissään. Hänen kasvoistaankin oli jo paennut entinen kylmäkiskoisuus ja itsekkäisyys, joka niistä ennen kuvasti ja joiden sijaan olivat tulleet kärsimyksiä ja katumusta kuvaavat juonteet.

"Terve tuloa!" lausui isäntä matalalla äänellä.

"Kiitos toivotuksestanne," vastasi Hannes. "Nyt", jatkoi hän ollen Lyylistä tietämättömänä olevinaan, "olen täyttänyt vaatimuksenne, vartoon vaan palkkaani lupauksenne mukaan."

Isäntä ei vastannut mitään. Hän henkäsi vaan raskaasti ja näytti tuskalla voivan pidättää kyyneleensä vuotamasta. Hanneskaan ei voinut sillä kertaa enempää kysyä, vaikka hän ei tietoansa ilmaissut.

Iltasen syötyään ja isännän kanssa kammarissa kahden ollessaan, kysyi hän taas: "Missä on Lyyli? Enhän ole häntä vielä nähnyt."

"Elä kysy häntä enää!" vastasi isäntä huo'aten. "Hän ei ole enää täällä maailmassa; hän on jo haudan toisella puolella. Hän on — kuollut!" ja kyyneleensä alkoivat vuotaa.

"Miten hän kuoli?" kysyi Hannes niin vakaana, kuin suinkin saattoi.

"Sinä kysyt, miten hän kuoli. Siihen vastaan suoraan: minä — minä murhasin hänen," ja hän vaipui puoleksi tunnotonna istuimelleen.

— "Te olette murhannut tyttärenne?"

— "Niin!" — Ja keskustelu loppui hetkeksi, sillä kummallakaan ei ollut sen pitkittämisen voimaa eikä haluakaan. Mutta kummankin huokaukset ja kyyneleet kertoivat kovasta, vaikka aivan erilaisesta taistelusta.

Viimein lähestyi isäntä Hannesta ahdistuksesta horjuen ja lausui sortuneella ja vapisevalla äänellä:

"Hannes. Minä olen käyttänyt pirullisinta kavaluutta ja tehnyt hirmuisinta vääryyttä sinua kohtaan, mutta siitä olen saanut kyllin ansaitun rangaistukseni. Minä tahdon kertoa sinulle rikokseni ja sitte ottaa vastaan tuomion: Nähtyäni tyttäreni ja sinun vain tulevan yhä rakkaammaksi ja saatuani siitä kokea vastuksia hänen naittamiselleen rikkaalle rusthollarille, päätin laittaa sinun petoksella tieltäni pois, saadakseni lisätä maallista rikkauttani, jota minulla jo kyllin oli. Minä vihasin sinua, ja ainoastaan sen tähden, että olit köyhä, omantuntoni mukaan puhuen, en sinussa muuta vikaa löytänyt. Minä sain sinun petoksella sotamieheksi. Sillä jo luulin päässeeni tarkotukseni perille, mutta se oli turhaa. En ymmärtänyt silloin, että puhtaat sydämet voivat toisiinsa eriämättömästi kiintyä, sillä minä olin itse kokonaan turmeltunut. Minä luulin rakkauden katoovan silloin, kun rakastavaiset olisivat erotetut, mutta siinä erehdyin surkeasti. Tyttäreni rakasti sinua yhä kuin ennenkin, vaikka ko'in hänelle selittää, että hän ei sinua kentiesi enää koskaan näkisi. Siitä huolimatta aloin kuitenkin häntä pakottaa Matille vaimoksi, vaikka kyllä tiesin hänen vihaavan tuota rikkasta rusthollaria jota minä rikkaana ja ahneena ollessani pidin parhaana miehenä maailmassa. Nähdessäni muusta ei apua olevan, päätin käyttää kovuutta, sillä isekäinen luontoni ei sallinut tuumani turhaan raukeevan. Te'in niin, kun päätinkin ja — — — ja — —"

— "Entäs sitte?"

"Sitte," jatkoi isäntä, ollen epä tiedossa, mitä sanoisi; "minä löysin armaan tyttäreni — järvestä sinä

päivänä, jona piti hänen kihlajaisensa vietettämän!"

— "Hän hukutti siis itsensä?"

— "Ei suinkaan, minä toivon, että hän ei sitä tehnyt. Luulen hänen vahingon kautta sinne joutuneen, mutta kuitenkin tiedän ja tunnustan, että se tapahtui minun tähteni; minä uskon sen, että jos en olisi häntä pakottanut väkisin naimisiin ja sitä vastustettuaan häntä uhkaillut, niin hän vielä olisi tässä meidän molempain ilonamme. Sen tähden tunnustan suoraan, että olen hänen murhaajansa, Jumala sen minulle anteeksi antakoon!"

— "Onneton isä, onneton isä! Mutta minä olen yhtä onneton, sillä ne kaikki ovat tapahtuneet minun tähteni."

— "Ei, ei. Älä sano niin. Syyt on kokonaan minun. Tämä on kaikki minulle kuritukseksi tapahtunut ja olen suuresti kiitollinen, että sillä olen päässyt; minä olen ansainnut paljon enemmän rangaistusta; minä en ole mahdollinen enää maailmassa kenellekään silmiäni näyttämään. Tahdotko kuulla onnettoman, vaipuneen sydämen katkeria mietteitä?"

Hannes ei vastannut mitään, mutta isäntä jatkoi:

"Minä olin ennen onnellinen; minä olin rikas, minulla oli sievä ja hyvä aviopuoliso, minulla oli lapsi, jota rakastin enemmän, kuin mitään maailmassa. Mutta kuolema korjasi puolisoni ja minä yksinäni ikävyuden vaivaamana rupesin elämään maailman mukaan. Minä aloin tehdä leikkiä viinan kanssa tietämättä ja muistamatta että se on tuhansia sieluja jo onnettomina vajottanut maailmassa kurjuuteen ja ijankaikkisuudessa helvetin pimeyteen ja syvyyteen. Mutta minä tahdoin vaan olla miehenä miesten seurassa. Minusta tuli juomari, vaikka en itse huomannut, taikka oikeen sanoen, en ollut huomaavinani ennen, kun olin jo niin syvälle vaipunut, ett'en enää voinut itseäni pelastaa. Maailma turmelee sydämet, mutta se tekee sen niin viekkaasti ja kavalasti, salaa ja petollisesti, kuin käärme. Me emme sitä huomaa ennen kun jo olemme sen varmoja, katoomattomia uhria, kun olemme kokonaan turmeluksen vallassa."

"Voi sinä kirottu viina! Sinä upotit minun syvyyteen, josta tuskalla enää ikinä pääsen. Kuinka monta katkeraa kyyneltä sai armas lapseni, Lyyli, vuodattaa minun sinun vaikutuksestasi luonnottomana isänä ollessani ja viimiseksi, kuinka hirveän kirouksen olet päälleni saattanut murhatessani hänen."

"Voi maailman rikkaus! Sinä saatit minun pirullisessa ahneudessa halveksimaan siivoa, hyväntahtoista nuorukaista ja sen tähden saattamaan turmioon oman lapseni. Mitä nyt teen sinulle; mihin panen rikkauteni, koska minulla ei enää ole omaista. Voi armas Lyylini! Jos sinun takaisin saisini, niin olisin valmis uhraamaan kaikki, mitä minulla on. Mutta se on turhaa. Voinko edes milloinkaan saada anteeksi rikostani, jonka tein sinua kohtaan. Sydämeni, miksi et itke verikyöneleitä, maa, miksi et repeä, miksi et niele helvetin pimeyteen minua hirmuista murhamiestä?"

Niin huokaili katkerilla tunteilla täytetty isän sydän. Hannes oli sitä kuullessaan vaipunut ajatuksiinsa. Hän tuskin kuuli mitä isäntä puhui; hän mietti vaan, mitä kärsimyksiä armaansa, Lyyli oli hänen tähtensä saanut kestää. —

Eräänä päivänä lausui isäntä Hannekselle: "minulla ei ole enää ketään sukulaista, jolle taitaisin taloni ja tavarani antaa; minä julistan sinun perilliseksi. Suostutko siihen, poikani?"

"Kiitoksia tarjouksestanne!" vastasi Hannes. "Mutta minä en usko enää tarvitsevani maallisia tavaroita. Minä jätän pian kaikki tänne ja muutan toiseen maailmaan; minä tunnen voimani riutuvan ja ruumiini lakastuvan."

Isäntä lausui huo'aten: "viiminenkin toivoni on kadonnut. Sen olen kyllä ansainnut."

Hannes oli menettänyt nuoret voimansa sotaretkellään. Hänen nuori ruumiinsa ei kestänyt niin kovia ponnistuksia, kuin siellä tarvittiin. Hän riutui riutumistaan ja silmin nähtävästi ei hänellä enää pitkiä aikoja ollut jälellä. Sisällinen suru ja kaiho auttoi vielä häntä hautaa lähemmäksi. Aikaansa vietti hän milloin Paavolassa, milloin vanhempainsa luona Mäkelässä. Mutta rakkaimmat paikat hänelle olivat Leppäniemen kallio ja Lyylin hautakumpu kalmistossa. Niillä istuen vietti hän monta iltahetkeä muistellen entisiä armaita, onnellisia aikoja, milloin sai elää rakastajan ja rakastetun ihanaa elämää, jonka aurinko, Lyylin puhdas sielu, säteili hänen ihanista silmistään lämmittäviä, sulostuttavia säteitään.

Eräänä Elokuun iltana tapaamme Hanneksen taas istumassa lemmittynsä haudalla ajatuksiinsa vaipuneena. "Lyyli!" kuiskasi hän. "Sinä menit minua ennen pois, mutta kau'an ei tarvitse varrotaksesi armastasi, hän tulee pian perässäsi. Meidän ei sallittu täällä maailmassa omistaa toisiamme, mutta tuon synkän haudan tuolla puolen tapaam sinun yhtä puhtaana tahi puhtaampanakin, kuin täällä. Puhdas rakkaus on kuin hieno sade, joka kuivilla kesillä virkistää luonnon ja saattaa kaikki uuteen eloon. Se

kirkastaa kiiltävillä helmillensä kukkasten lehdet ja terät. Rakkaus jalostuttaa aatteet, se puhdistaa sydämet, virkistää sielun ja tappaa itsekkäisyyden. Se on Jumalasta alkuansa ja sitä hän suvaitsee ja siunaakin. Rakkaus on i'ankaikkisuuden onnellisuuden loistoa. Maassa se puhtaanakin on vielä himmeää, mutta haudan tuolla puolen on se i'ankaikkisesti kirkas ja loistava.

"Oi! jospa jo pian minunkin lakastunut ruumiini kannettaisiin tänne ja peitettäisiin multa. Silloin vapautettu henkeni kohoisi ikuisiin rauhan majoihin, jättäen tämän surkean maailman."

Niin huokaili Hannes aavistamatta, että toivonsa piankin tuli täytetyksi. Hän kävi yhä heikommaksi ja lakastui kuin kukkanen, joka myrskyn kestettyään on jälleen kohottanut päänsä ihailemaan ilmaa, joka ei enää kuitenkaan ole sovelias hänen elämällensä. Hän oli uhrannut elämänsä armaansa ja isänmaansa tähden, mutta joita kumpaistakin oli onnettomuus kohdannut.

Kolme päivää siitä, kun tapasimme Hanneksen Lyylin haudalla, vaipui hän vuoteelleen, josta ei enää noussut. Isännälle, joka kyyneleitä vuodattaen pyysi häneltä anteeksi petostansa ja kavaluuttansa, lausui hän: "Maailma ei ole toteuttanut minun toiveitani eikä kuvitelmiäni, mutta siitä en syytä teitä. Se on maailman yleinen tapa ja te olette vaan olleet välikappaleena sen täyttämässä. Minä, kukatiesi, olen toivonut liikoja ja sen tähden saanut katkeruutta kärsiä. Maailma ei ole onnellisuuden eikä rauhan kotimaa; maailmassa ei ole enää paratiisia, sen olen jo aikoja sitte huomannut. Ne kaikki ovat maailman ulkopuolelta toivottavat ja etsittävät. Minä suon sydämestäni anteeksi teidän rikoksenne, jotka olette minua vastaan tehnyt, jos niitä on ja pyydän teitä tekemään samoin minulle. Minä rukoilen puolestanne, ett'ette enää lankeisi syntiin, josta tuskalla olette irralleen päässyt."

Itkeville vanhemmilleen lausui hän: "Minä olen osani jo maailmassa toimittanut, vaikka en osaksikaan velvollisuuksiani täyttänyt. Elkäätte surko, että pääsen täältä parempaan elämään."

Kau'an ei hänen enää tarvinnut kärsiä tuskia. Parin päivän perästä loppui hänen monivaiheinen, vaikka lyhyt elämänsä. Seuraavana Sunnuntaina saatettiin hänen ruumiinsa viimiseen lepokammioonsa, armaansa rinnalle, lepäämään. Isäntä lausui:

"Levätkäätte rauhassa! Maailma on taistelutanner, jossa usein vääräys totuuden polkee, mutta hauta sovittaa kaikki ja haudan tuolla puolen ei ole vääräydellä eikä kavaluudella mitään valtaa."

* * * * *

Monta vuotta on jo vierähtänyt sitte, kun Lyyli ja Hannes kannettiin maan mustaan poveen lepäämään. Jos, ystäväni, satut kulkemaan sen kalmiston ohitse kesä-iltana, niin aukaise rautaristikoinen portti ja astu tuohon hiljaiseen rauhalaan! Käy sitte suoraan kalmiston perälle, niin saavut heidän hautakummullensa. Siinä kasvaa vahvaa ruohoa ja sen seassa pari ruusupensasta ja monen laisia kukkia; aivan lähellä levittää pihlaja suloista tuoksuansa. Iltatuulen henkiessä kumartelevat ruohot ja kukat maata kohden. Ne tahtovat lausua: "Ihmislapsi! Sitte vasta olet onnellisuuden saavuttanut, kun olet sydämesi puhtaana tuonne maan kylmään poveen säilyttänyt. Te'ei se!" Ruusut seisovat totisina, ikään kun siskoonsa surren. Ne eivät taivuttele itsiään. Jos tahdot ymmärtää, mitä ne sanovat, niin astu lähemmäksi, haista niiden suloista hajua ja ihaile niiden kauneutta ja puhtautta! Pihlajassa humisee tuuli niin surullisesti, mutta kuitenkin suloisesti. Pieni lintu istuu sen oksalla ja laulaa. Mitä se laulaa? — Se laulaa lempeä, se laulaa rakkautta; rakkautta, joka ikuisilla siteillä yhdistää sydämet toisiinsa; rakkautta, joka kohoaa yli katoovaisuuden, rakkautta, joka säteillään lämmittää kylmää maailmaakin.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK PAAVOLAN KAUFU: ELI RIKKAUS JA RAKKAUS ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.